

NIINA HATULAINEN

TYÖVÄLINEITÄ PÄIVÄKODIN HENKILÖKUNNALLE
KIELELLISTEN ERITYISVAIKEUKSIEN ENNALTAEHKÄISYYN
JA NIISSÄ TUKEMISEEN

Sosiaalialan koulutusohjelma
2018

TYÖVÄLINEITÄ PÄIVÄKODIN HENKILÖKUNNALLE KIELELLISTEN ERITYISVAIKEUKSIEN ENNALTAEHKÄISYYN JA NIISSÄ TUKEMISEEN

Hatulainen, Niina
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Kesäkuu 2018
Sivumäärä: 39
Liitteitä: 2

Asiasanat: kielellinen erityisvaikeus, tukeminen, ennaltaehkäisy

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena oli vastata Etanatien päiväkodin tarpeeseen ja kehittää kielellisiä erityisvaikeuksia ennaltaehkäiseviä ja tukevia työvälineitä päiväkodin henkilökunnalle. Opinnäytetyön tuotteena syntyi viisi erilaista pienemmistä toiminnoista koostuvaa kokonaisuutta henkilökunnan käyttöön ja ne koottiin yhdeksi kansioksi tarjoamaan helposti saatavilla olevaa materiaalia työntekijöiden tueksi.

Tässä opinnäytetyössä on keskitytty toiminnalliseen osuuteen ja tuotteen rakentamiseen. Teoriaosuudessa on avattu kuitenkin kielellisten erityisvaikeuksien eri muotoja ja niihin liittyviä tukitoimia, jolloin myös toiminnallinen tuotos aukeaa lukijalle paremmin. Opinnäytetyössä kuvataan kielellisten erityisvaikeuksien laaja-alaisuutta ja varhaisen tuen ja havainnoinnin merkitystä, sekä päiväkodin ennaltaehkäisevän ja tukevan roolin tärkeyttä. Kielellisiä erityisvaikeuksia esiintyy päiväkotimaailmassa paljon ja ne ovat laajuudeltaan eritasoisia. Aiempia tutkimuksia kielellisiin erityisvaikeuksiin liittyen löytyy runsaasti useilta eri suuntautumisaloilta, mutta tarvetta tällaiselle työlle työelämästä löytyy edelleen.

Opinnäytetyön tuotoksena syntynyt kansio on koottu kirjallisuuslähteiden avulla ja kokoamalla niiden pohjalta tarvittavia työvälineitä henkilökunnan tueksi. Kansio koostuu toimintatuokioista ja jokainen tuokio on käyty vielä erikseen ohjaamassa päiväkodin eri ryhmissä, jotta henkilökunta näkee, mitä näillä harjoituksilla on tarkoitettu ja haettu. Kansio jää päiväkodin käyttöön, jolloin valmiin materiaalin avulla henkilökunnan on helpompi ottaa kielellisen kehityksen tukeminen ja haasteiden ennaltaehkäisy huomioon päiväkodin arjessa.

TOOLS FOR DAY-CARE WORKERS TO PREVENT AND SUPPORT DEVELOPMENTAL LANGUAGE DISORDERS

Hatulainen, Niina

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Social services

June 2018

Number of pages: 39

Appendices: 2

Keywords: developmental language disorder, support, prevention

The aim of this thesis was to respond to the needs of the Etanatie's Day Care Center and to develop proactive and supportive tools for the Day Care staff concerning the developmental language disorders of a child. As a product of this thesis, five different smaller activities were created for the staff, and they were assembled into one folder to provide readily available material to support the workers.

This thesis focuses on the operational part and the construction of the product. However, in the theoretical part, various forms of developmental language disorders and related support measures have been presented, which also gives the reader a clearer vision of the functional output. The extent of developmental language disorders and the meaning of the early support and perception are also described, as well as the meaning of the preventive and supportive role of the Day Care Center. In the world of day care centers there occur a lot of developmental language disorders of different levels; earlier studies in relation to developmental language disorders are also found in a large number, but the need for such work on working life still exists.

The folder was created based on the help of literature and by assembling the tools needed to support the staff. The folder consists of different activities, which each has been separately directed to different groups of the Day Care Center, so that the staff was able to see what these exercises are intended for. The folder was handed over to the Day Care Center, so the final material makes it easier for the staff to support the children with developmental language disorders as well as to prevent the challenges concerning the disorders in the everyday life of the Day Care Center.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 KIELELLISET ERITYISVAIKEUDET	7
2.1 Lapsen kielellinen kehittyminen ja kielellisen erityisvaikeuden diagnosoimisen haasteet	7
2.2 Äännevirheet ja niiden kuntoutuksessa tukeminen	9
2.3 Fonologiset eli äänneopilliset ongelmat ja niiden kuntoutuksessa tukeminen	10
2.4 Motorinen puhehäiriö-kehityksellinen verbaalinen dyspraksia ja sen kuntoutuksessa tukeminen	11
2.5 Änkytys ja sen kuntoutuksessa tukeminen	12
2.6 Kuullun ja puheen ymmärtämisen vaikeus ja niiden kuntoutuksessa tukeminen	13
2.7 Puheen tuottamisen vaikeus ja sen kuntoutuksessa tukeminen	15
3 VARHAISKASVATUKSEN ROOLI KIELELLISTEN ERITYISVAIKEUKSIEN TUKEMISESSA	16
3.1 Oppimisympäristön ja ryhmässä toimimisen merkitys	16
3.2 Varhaiskasvattajan rooli	17
4 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT JA OPINNÄYTETYÖPROSESSI	18
4.1 Toiminnallisen opinnäytetyön tausta	18
4.2. Opinnäytetyön aloitus	18
4.3. Kansion valmistaminen	19
4.4 Valmis materiaali	20
5 KIELELLISTEN ERITYISVAIKEUKSIEN ENNALTAEHKÄISYYN JA TUKEMISEEN KOOTUT TYÖVÄLINEET	21
5.1 Suujumppaa ja äänneharjoituksia	21
5.2 Kasvojumppaa, kuullun erottelua & äänneharjoituksia	23
5.3 Tavuharjoituksia, sanojen ja lauseiden muodostamista & äänneharjoituksia	25
5.4 Laululeikkejä, riimiharjoituksia & hengitysharjoitteita	27
5.5 Puheen tuottamiseen ja kuullun ymmärtämiseen liittyviä harjoituksia	30
5.6 Soveltamisohjeita	32
6 TOIMINTATUOKIOIDEN TOTEUTTAMINEN TUOTETUN MATERIAALIN AVULLA	33
6.1 Ensimmäinen toimintatuokio 16.3.2018	33
6.2 Toinen toimintatuokio 19.3.2018	35
6.3 Kolmas toimintatuokio 21.3.2018	36
6.4 Neljäs toimintatuokio 23.3.2018	38
6.5 Viides toimintatuokio 11.4.2018	39

7 POHDINTA	42
7.1 Kehittämistyön arviointi.....	42
7.2 Oman oppimisen arviointi	44
LÄHTEET	45
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Kielellisiä erityisvaikeuksia esiintyy tänä päivänä melkein jokaisessa varhaiskasvatuksen lapsiryhmässä, vaikkakin niiden vaikeusasteet vaihtelevat merkittävästi. Aiheesta löytyy paljon tietoa, niin kirjallisuudesta kuin verkostakin. Muistanpa lukeneeni joskus artikkelin, jossa varhaiskasvatuksen työntekijä kertoi, että lapsiryhmästä löytyy enemmän sellaisia lapsia, joilla jotain kielellistä erityisvaikeutta on, kuin sellaisia joilla ei ole. Uskon myös siihen, että kielellisiä erityisvaikeuksia ymmärretään nykyään paremmin ja varhainen tuki onnistutaan toteuttamaan ajoissa.

Itseäni kielelliset erityisvaikeudet kiinnostavat, koska elän jokapäiväisessä arjessa tyttärelläni todetun kielellisen erityisvaikeuden ja niiden tuomien haasteiden keskellä. Tämän työn kautta uskon saavani myös uusia ideoita ja ymmärrystä omaa henkilökohtaista elämääni varten ammatillisen kasvun lisäksi. Tehdessäni tätä työtä, olen monessa kohtaa havahtunut tiettyihin asioihin ja todennut ääneen, että tästähän tämä johtuukin. Tämä opinnäytetyö ei siis ole pelkästään tukenut omaa ammatillista kasvua, vaan se on kasvattanut minua kokonaisuudessaan ymmärtämään, mistä kielellisissä erityisvaikeuksissa on kyse ja miten lasta pystytään niissä tukemaan.

Lapsen näkökulmasta varhainen tuki on erittäin tärkeää. Kielellisiin erityisvaikeuksiin varhaisessa vaiheessa puututtaessa saatetaan vaikuttaa jo siihen, että koulun alkaessa lapsen kielellinen kehitystaso on vahvistunut niin, että hänen koulutaipaleensa alku voidaan turvata. Lapsi on herkimmillään oppimaan ja kehittymään kielellisten erityisvaikeuksien näkökulmasta juuri varhaiskasvatasiässä ja siksi siihen vaikuttaminen tuossa kohtaa on erityisen tärkeää.

Tämän opinnäytetyön tiimoilta työstetty harjoitusmateriaali ja erilaiset toimintakokonaisuudet ovat juuri sellaisia menetelmiä, joiden avulla kielellisiä erityisvaikeuksia voidaan havaita ja tukea. Valmiiksi kootun materiaalin avulla henkilökunnan on helppo ottaa menetelmät käyttöön ja toteuttaa niitä päiväkodin arjessa. Materiaali on myös pyritty kokoamaan sellaiseksi, että tekeminen olisi lapsille mielekästä. Kun harjoitukset vielä sovelletaan päiväkodin arkeen, tekemättä niistä sen isompaa nume-

roa, voidaan kielellisiä erityisvaikeuksia tukea leikin omaisesti osana jokapäiväistä tekemistä, osoittamatta mitään tiettyä ryhmää niiden tarvitsijoiksi.

2 KIELELLISET ERITYISVAIKEUDET

2.1 Lapsen kielellinen kehittyminen ja kielellisen erityisvaikeuden diagnosoimisen haasteet

Jo vauvasta lähtien ihmisellä on tarve viestittää ja kommunikoida muiden kanssa. Tätä ei kuitenkaan pitkään aikaan tieteen näkökulmasta ymmärretty, koska vauva ei kykene tekemään sitä kielellisesti. (Laakso, 2014, 22–23.) Vauvan kyky ilmaista itseään ja hakea kontaktia ovat aikaisemmin olleet välttämättömiä hengissä pysymisen kannalta, mutta lajikehityksen myötä niiden vuorovaikutuksellinen merkitys on kasvanut (Launonen, 2007, 18). Varhaisella vuorovaikutuksella on suuri rooli kommunikoinnin ja viestimisen eteenpäin viejänä, sillä vanhemman ja lapsen välisellä vuorovaikutuksella, on suuri merkitys tässä esikielellisessä kehitysvaiheessa (Laakso, 2014, 22–23).

Kielellinen kehitys lähtee liikkeelle vauvan kyvystä reagoida kielellisiin ärsykkeisiin. Vähitellen noin puolen vuoden iässä lapsi alkaa poimia ympäristöstään äänteellisiä ominaisuuksia ja hänen oma ääntelynsä alkaa muistuttaa näitä äänteitä. Lyhyitä äänteitä seuraa jokeltelu, jonka kautta lapsi oppii erilaisia tavuja. Yhdistämällä näitä tavuja lapsi saa aikaan sanoja muistuttavia äänteitä. Mikäli jo tässä kohtaa kehitysvaihetta havaitaan puutteellisuuksia, voidaan epäillä kielellisten erityisvaikeuksien syntymistä myöhemmässä vaiheessa. (Lyytinen, 2014, 52–54.) Karkea ohjeistus on, että mikäli lapsi ei 2 vuoden ikään mennessä tuota runsaasti yksittäisiä sanoja tai pieniä lauseita tulee hänet ohjata puheterapian piiriin (Kunnari & Savinainen-Makkonen, 2012, 169).

Kielen ja puheen kehityksellä on oma tietty järjestyksensä, jonka mukaan lapset useimmiten kulkevat melko samantahtisesti. On osattava huomioda, että aikuiskielen verrattuna lasten kielelliset valmiudet ovat toki puutteellisia. Jokainen lapsi ke-

hittyy myös yksilölliseen tahtiinsa, ja erottelu siinä, tarvitsisiko lapsi erityistä tukea kielen kehityksen osalta, on vaikeaa. (Launonen, 2007, 49–50.)

Kielen kehitys voidaan jakaa kolmeen eri kategoriaan, sisältöön, muotoon ja käyttöön. Sisältöä tarkastellessa vastataan siihen mitä ihminen sanoo, eli mitä asiaa hänellä on. Muotoa tarkastellessa keskitytään siihen miten ihminen itseään ilmaisee ja käyttö taas viittaa siihen miksi ihminen käyttää kieltä, mikä on se tilanne, johon hän kieltä tarvitsee. (Launonen, 2007, 18.)

Kun puhutaan kielellisestä erityisvaikeudesta, on lapsella viivästynyttä puheen- ja kielenkehitystä ja/tai hänen puheen ilmaisussaan tai kuullun ymmärtämisessään on vaikeuksia. Lapsella ei myöskään ole ongelmia näönvaraisen päättelyn osa-alueilla, vaan pelkästään kielellisten osa-alueiden alueella. (Ahonen ym., 2014, 72–73.)

Kielellisten erityisvaikeuksien diagnosoiminen on haasteellista. Lapsi voi jäädä ilman diagnoosia, vaikka hänellä olisi arkielämää haittaavia vaikeuksia kielellisissä taidoissaan. (Ahonen ym., 2014, 73.) Marja Asikainen on tutkinut väitöskirjassaan (2005) kielellisiä erityisvaikeuksia omaavia suomalaisia lapsia, joiden arjessa nämä vaikeudet nousevat selvästi esille, mutta kielellisissä testeissä osa heistä suoriutui kuitenkin pääsääntöisesti ikätasoisesti (Asikainen, 2005, 156–157).

Rajanveto diagnoosin tekemiselle on vaikeaa myös siksi, että lapsilla joiden puheen kehitys on viivästynyttä, ei kuitenkaan myöhemmässä vaiheessa ole vaikeuksia kielellisessä osaamisessa, vaan he saavuttavat ikätoveriensä tason (Leiwo & Kulju, 2012, 170). Tärkeää kielellisissä erityisvaikeuksissa on huomioida sen vaikutusta lapsen arjessa toimimiselle, sekä hänen kykyynsä käyttää kieltä vuorovaikutuksessa toisten kanssa (Ahonen ym., 2014, 72–73).

Varhaiskasvatuksen rooli lapsen kielellisten erityisvaikeuksien havaitsemisessa on suuri. Varhaiskasvatuksessa tapahtuva kehityksen seuranta ja havainnointi, sekä mahdollisuus verrata lasten kehitystasoa ikätovereihin nähdessä mahdollistavat kielellisten erityisvaikeuksien havaitsemisen. Tärkeää on myös tiedostaa, mitkä kaikki osa-alueet kuuluvat kielenkehitykseen ja millä kielellisellä osa-alueella puutteita esiintyy.

Tämän kautta oikeanlaisen tuen suunnittelu ja sen antaminen selkiintyvät ja lapsi ja hänen perheensä saavat tarvitsemaansa tukea. (Aro ym., 2014, 117–119.)

2.2 Äännevirheet ja niiden kuntoutuksessa tukeminen

Äännevirheistä puhuttaessa on tärkeää muistaa, että aivan pienen lapsen kieli ja puhe ovat vasta kehittyneissä. Yhtenä arvioinnin kriteerinä voidaan pitää kouluikäisen lapsen kykyä selkeään puheeseen, jolla tarkoitetaan sitä, ettei jokin tietty kirjain sekoitu toiseen kirjaimen. Tällöin lapsi usein korvaa niitä kirjaimia, joita hän ei osaa, toisella kirjaimella tai jättää vaikeuksia tuottavan kirjaimen kokonaan pois, tämä vaikuttaa myös lukemaan oppimiseen. Usein eri sanat saavat kirjaimia korvatta myös saman merkityksen, jolloin puhutaan homonyymeistä, vrt. tukka=sukka ja tukka. Lisäksi äännevirheet erottavat lapsen muista, joka saattaa aiheuttaa huonommuuden tunnetta. (Kunnari & Savinainen-Makkonen, 2012, 173–176.)

Myös äänten sijainnilla on merkitystä. Tämä tarkoittaa sitä, että tietyn äänten sanominen onnistuu esimerkiksi sen ollessa sanan keskellä, mutta ei silloin kun se on sanan alussa, vrt. pallo / ippu (lippu). Lisäksi virheitä voi muodostua konsonanttien kanssa, riippuen siitä onko niitä sanassa yksi vai muodostuuko niistä konsonanttityhtymä, vrt. auto / pukki (putki). (Kunnari & Savinainen-Makkonen, 2012, 174.)

Puheterapiassa keskitytään toimimaan lapsen ikätason mukaisesti ja hyödyntämään hänen kiinnostuksen kohteitaan. Pienemmällä lapsella keskitytään asioiden oppimiseen leikin kautta, kun taas kouluikäisellä toiminta sisältää enemmän harjoitusten tekemistä. Tärkeää on asettaa pieniä välitavoitteita, joita saavuttaessaan lapsi saa onnistumisen kokemuksia ja hänen motivaationsa oppimiseen säilyy. Äännevirheitä harjoittellessa on tärkeää myös käyttää eri aistikanavien apua. Mallintaminen, motoriset harjoitteet, sekä kuulonerottelutaitojen hyödyntäminen ovat oivia keinoja äännevirheitä harjoittellessa. (Kunnari & Savinainen-Makkonen, 2012, 178–180.)

Lapsen vanhemmilla on suuri rooli äännevirheiden kuntoutuksessa. Puheterapiasta annetaan usein harjoitteita kotiin ja niiden tekeminen on vanhempien vastuulla. Ohjausta voi antaa myös joku muu aikuinen, jolloin esimerkiksi myös päiväkodin rooli nousee esiin. Tärkeimpänä voidaan kuitenkin pitää lapsen omaa motivaatiota ja kiin-

nostusta kuntoutukseen ja sen puuttuessa on hyvä pitää taukoa. Toisaalta taas voidaan olla tilanteessa, jossa motivaatiosta ja innostuksesta huolimatta tavoitteita ei saavuteta ja tällöin tärkeää onkin korostaa niitä kuntoutuksen vaiheita, joissa on onnistuttu. (Kunnari & Savinainen-Makkonen, 2012, 186–187.)

2.3 Fonologiset eli äänneopilliset ongelmat ja niiden kuntoutuksessa tukeminen

Fonologisista ongelmista puhutaan silloin, kun lapsen kykyä tuottaa jotain tiettyä äännettä ei ole, mutta hän ei pysty yhdistämään sitä muihin äänteisiin. Toisaalta taas ongelmana voi olla useiden äänteiden puuttuminen, joka vaikuttaa puheen tuottamiseen tekemällä siitä vaikeasti ymmärrettävää. Vaikka kyseessä on hyvin samantyylinen vaikeus kuin äännevirheistä puhuttaessa, puhutaan tässä kohtaa kuitenkin fonologisesta ongelmasta, sillä vaikeuksien laajuus on huomattavasti suurempi. (Kunnari & Savinainen-Makkonen, 2012, 191.)

Puhuttaessa fonologisen ohjelmoinnin häiriöstä keskitytään yksinomaan puheen tuottamiseen liittyviin ongelmiin. Tällöin lapsi tuottaa yleensä runsaasti puhetta, mutta sen ymmärtäminen on vaikeaa. Lapsi pystyy myös mallintamaan puhetta oikein, mutta spontaani puheentuotto on vaikeaa. Ennuste kuntoutumiseen on hyvä, mutta aluksi saatetaan tarvita puhetta tukevia keinoja, kuten kuvia ja viittomia. (Kunnari & Savinainen-Makkonen, 2012, 191.)

Fonologis-syntaktiset häiriöt, eli äänne- ja lauseopilliset vaikeudet ovat hyvin yleisiä, joissa kaksi eri kieliopillista vaikeutta yhdistyvät. Tällöin lapsella esiintyy sekä äänteisiin liittyvää korvautumista, että niiden mukauttamista ja toisaalta taas yksinkertaista sanallista ilmaisua ja nimeämisvaikeutta. (Kunnari & Savinainen-Makkonen, 2012, 191–192.)

Kuten äännevirheidenkin kuntoutuksessa, myös fonologisten häiriöiden kuntoutuksessa lähdetään liikkeelle yksittäisten äänteiden harjoittamisesta. Oraalimotoriset, eli suun avulla tehdyt harjoitukset ovat hyviä, samoin mallintaminen toiselta tai peilin avulla. Myös kuulonerottelulla on iso rooli ja kuntoutussuhteen syventyessä voidaan käyttää videotointia tai äänittämistä, jotta lapsi voi itse havainnoida omaa puhettaan. (Kunnari & Savinainen-Makkonen, 2012, 192–193.)

Kaikista vaikeimpien äänteiden harjoittamisessa voidaan käyttää kosketusvihjemenetelmää, jossa terapeutti osoittaa lapsen kasvoilla ennalta sovittuja kohtia, joiden avulla harjoiteltavaa äännettä tuotetaan. Tätä ennen terapeutti on mallintanut miten suun ja kielen liikkeet kyseisen äänten kohdalla asettuvat. Tällainen työskentelytapa auttaa lasta kehittämään myös omia muistisääntöjä äänteiden ilmaisuun, jotka voivat olla niin taktiilisia (kosketusaistiin liittyviä), kuin visuaalisiakin. (Kunnari & Savinainen-Makkonen, 2012, 193–194.)

2.4 Motorinen puhehäiriö-kehityksellinen verbaalinen dyspraksia ja sen kuntoutuksessa tukeminen

Kehityksellinen verbaalinen dyspraksia eli puheliikkeiden ohjailuvaikeus, tarkoittaa lapsen kykenemättömyyttä tuottaa puheessa tarvittavia tahdonalaisia liikkeitä. Tällöin puhetta ei tule ollenkaan tai se on epäselvää. Puheen varhainen kehitys on tyyppillisesti viivästynyt, eikä taustalla ole puheentuottoelimistöön liittyvää vammaa tai vauriota. Lapsella on vaikeus hallita artikulaatioon tarvittavaa motoriikkaa ja sanojen tavuttamiseen sekä rytmikan havaitsemiseen ja tuottamiseen liittyy ongelmia. (Kunnari & Savinainen-Makkonen, 2012, 198–200.)

Kuntoutus on usein hidasta ja vaatii useita toistoja. Ajatuksena on edetä yksinkertaisesta monimutkaiseen, niin että lapsi oppii kontrolloimaan ilmaisuunsa. Lapsen häiriön vaikeuden tasosta riippuen lähdetään liikkeelle äänten tuottamisesta, jonka jälkeen siirrytään hiljalleen artikulointiin, jolla tavoitellaan tietyn äänten muodostamista oikein. Lapsen osallistaminen harjoituksiin on tärkeää, jotta hän kokee pystyvänsä vaikuttamaan omaan äänen tuottoonsa. Seuraavaksi harjoitellaan lapsen kanssa suun motorisia liikkeitä ja sitä miten niiden avulla saadaan jokin tietty vokaali aikaan. Hiljalleen edeten siirrytään vokaaleista konsonantteihin, sanojen tavuttamiseen ja sanojen muodostamiseen. Viimeisenä harjoitellaan lauseiden muodostamista sanoista. (Kunnari & Savinainen-Makkonen, 2012, 200–211.)

2.5. Änkytys ja sen kuntoutuksessa tukeminen

Änkytyksestä puhuttaessa voidaan todeta puheen olevan sujumatonta (Heimo, 2012, 226). On kuitenkin huomioitava ero tavallisen kehitykseen liittyvän puheen sujumatomuuden ja änkytyksen välillä. Änkytyksestä voidaan puhua vasta siinä kohtaa, kun se vaikuttaa hallitsevana piirteenä puheessa. (Launonen, 2007, 56.) Tällöin puheen rytmi, helppous ja jatkuvuus ovat häiriintyneitä. Änkytys voi ilmetä tavuissa, jolloin yksittäiset tavut toistuvat, äänteiden venyttämisenä, jolloin jokin tietty kirjain äännetään pitkänä tai totaalisenä puheen katkeamisena, jolloin puhe katoaa hetkeksi kokonaan. (Heimo, 2012, 226.)

Puhuttaessa puheen sujuvuudesta, se voidaan jakaa kahteen eri ryhmään, kontrolloituun ja luonnolliseen sujuvuuteen. Luonnollisella sujuvuudella tarkoitetaan puhetta, johon puhujan ei tarvitse erityisemmin keskittyä. Kontrolloitu puhe puolestaan tarkoittaa erityistä keskittymistä ja tekniikkaa vaativaa puhetta, joita esimerkiksi juuri änkyttävä ihminen käyttää puheen pysymiseksi sujuvana. Tällaisia keinoja voivat olla mm. hitaat puheliikkeet yhdistettynä rauhalliseen hengitykseen. Änkytykselle on olemassa omat luokituskriteerinsä, jotta se voidaan virallisesti diagnosoida, yksi näistä on mm. puheen sujumattomuuden jatkuvuus vähintään kolmen kuukauden ajan. (Heimo, 2012, 226–227.)

Yksi tärkeimmistä lapsen änkytyksen hoidon periaatteista on se, että häneen suhtaudutaan luontevasti ja hänen vuorovaikutustaan tuetaan. Änkytykseen ei tulisi kiinnittää liikaa huomiota ja jatkuvasti korjailla ja sanoa asioita puolesta. Kuuntelun taito ja katsekontaktin luominen ovat tärkeitä ja ilmaisulle tulee antaa aikaa. Änkyttävää lasta ei tule myöskään sulkea ryhmätilanteiden ulkopuolella, vaan myös hänelle tulee antaa aikaa itsensä ilmaisuun ja asioiden esittämiseen. Parhaimpina keinoina tähän voidaan pitää mm. loruttelua ja laulua, jolloin saadaan aikaan innokkuuden ja rohkeuden kasvua yhdessä tekemisen kautta. (Launonen, 2007, 56–57.)

Puheterapeutin arvio on tarpeen siinä kohtaa kun änkytyksen oireet ovat jatkuneet yli kuuden kuukauden ajan tai kun se aiheuttaa huolta vanhemmissa tai lapsessa itsessään. Tällöin puheterapeutti kartoittaa tilannetta selvittämällä mm. onko kysymys luonnollisesta ikään liittyvästä puheen sujumattomuudesta vai änkytyksestä ja kuinka

vaikea-asteista se on. Terapiassa pyritään asettamaan realistisia tavoitteita, joihin pyritään yhdessä perheen kanssa. Myös päivähoidolla on oma roolinsa annettujen ohjeiden toteuttamisessa lapsen puheen sujuvuuden parantamiseksi. (Heimo, 2012, 235–236.)

Hyviä menetelmiä äänkytksen kuntoutuksen tueksi ovat rauhallinen ja hidastempoinen puhe, sekä mallintaminen. Myös lapsen kehitystasoon sopivat leikit, lorut ja laulut tukevat vuorovaikutuksellisuuden kehittymistä. Ideaalina voidaan pitää tilannetta, jossa edetään vähitellen vaikeusastetta nostaen. Myös välittömän palautteen antaminen, kannustaminen ja kehuminen vahvistavat lapsen itsetuntoa ja puheen sujuvuuden kehittymistä. (Heimo, 2012, 236–237.)

2.6 Kuullun ja puheen ymmärtämisen vaikeus ja niiden kuntoutuksessa tukeminen

Kuullun ymmärtämisessä keskeisintä on sisäistää ne viestit, joita puheessa halutaan tuoda esiin. Kuullun ymmärtäminen toimii myös pohjana luetun ymmärtämiselle, sillä niiden perustalla toimivat samat tekijät. Kuullun ymmärtämisen taitoja voidaan jo varhaiskasvatuksessa kehittää käyttämällä erilaisia satuja ja kertomuksia keskittämällä lapsen tarkkaavaisuutta erilaisten kysymysten äärelle. (Rikkola, 2007, 7.)

Kuullun ymmärtämisen vaikeudesta voidaan puhua silloin, kun lapsen kyky ymmärtää puhuttua kieltä on selkeästi ikätasoa huonompaa (Ahonen ym., 2014, 74). Lapsen on vaikea noudattaa ohjeita ja hän vastaa kysymyksiin usein väärin tai epätasaisesti. Erityisesti kertomusten, pitkien lauseiden ja keskustelun ymmärtäminen tuottaa haasteita. (Kuuloavaimen [www-sivut](#).) Mittareina kuullun ymmärtämisen vaikeudelle voidaan pitää yksivuotiaan reagoimattomuutta tuttuihin nimiin, 1,5-vuotiaan kyvyttömyyttä tunnistaa muutamia tuttuja esineitä ja asioita tai 2 vuotta täyttäneen vaikeutta ymmärtää yksinkertaisia ohjeita. Ei-kielellinen kommunikointi usein korostuu ja lapsella saattaa ilmetä häiriöitä niin käytöksessä kuin sosiaalisissa taidoissakin. (Ahonen ym., 2014, 74.)

Arjen tilanteissa lapsen kuullun ymmärtämisen vaikeus ei välttämättä korostu tai nouse esille, sillä tutussa ympäristössä ei-sanalliset viestit auttavat lasta toimimaan

oikein. Joutuessaan vieraampaan ympäristöön lapsen kyky toimia ohjeiden mukaan kuitenkin korostuu ja nousee esiin. (Aivoliiton [www-sivut](#).)

Vuorovaikutus- ja puhetilanteet ovat niitä, joissa kuullun ymmärtämisen kuntoutusta tapahtuu. Puheen mallintaminen ja toistaminen, sekä kuvatukien käyttö ovat hyviä keinoja kuullun ymmärtämisen tukemisessa. Kuullun ymmärtämistä harjoitellessa on hyvä hyödyntää lapsen mielenkiinnon kohteita ja rohkaista ja auttaa lasta kerronnan syntymisessä. Mikäli lapsi tekee aloitteen vuorovaikutukselliseen puheeseen, tulee siihen reagoida ja olla kiinnostunut. (Puheterapeuttiliiton [www-sivut](#).) Tärkeää on myös varmistaa, että lapsi myös kuuntelee, kun häntä ohjeistetaan. Katsekontaktin luominen lapseen auttaa varmistamaan, että lapsi kuuntelee ja toisaalta osoittaa myös lapselle, että häntä kuunnellaan. (Ketonen ym., 2014, 214.)

Kuullun ymmärtämiseen liittyvät kysymykset voidaan jaotella kahteen ryhmään, pinta- ja syväprosessointiin liittyviin. Pintaprocessoivissa kysymyksissä pohditaan vastauksia kysymyksiin kuka, mitä, missä, milloin ja syväprocessoivissa kysymyksissä puolestaan kysymyksiin miksi ja minkä vuoksi. (Rikkola, 2007, 7.)

Mielikuvitukselliset harjoittelut ja lukemistilanteet tarjoavat mahdollisuuden avoimen- ja jatkokysymysten esittämiseen, minkä kautta kuullun ymmärtämistä pystytään harjoittelemaan (Puheterapeuttiliiton [www-sivut](#)). Apuna voidaan käyttää kuvatukien lisäksi tarinan konkretisointia, eli draamaa, kuvailmaisua, kuvaelmia, liikuntaa ja musiikkia. Näin lapsi saa tuekseen erilaisia kanavia sisäistää ja käsitellä luettua tekstiä. (Rikkola, 2007, 7). Luettaessa lapselle, voi aikuinen havainnoida lapsen kuullun ymmärtämistä myös esittämällä tälle aika ajoin kysymyksiä tarinasta ja tätä kautta saada tietoa onko lapsi ymmärtänyt sen mitä hänelle on luettu (Ketonen ym., 2014, 215).

Kuullun ymmärtämistä voi harjoittaa myös toistuvissa arjen tilanteissa. Havainnoimalla lapsen leikkiä aikuinen pystyy poimimaan ne seikat, jotka vaikeuttavat lapsen ohjeiden ymmärtämistä ja näin muuttamaan omaa tapaansa ilmaista asioita. Myös oman toimintansa sanoittaminen arjen askareita tehdessä auttaa lasta ymmärtämään kuulemaansa. (Ketonen ym., 2014, 214–215.)

2.7 Puheen tuottamisen vaikeus ja sen kuntoutuksessa tukeminen

Kun puhutaan puheen tuottamisen vaikeudesta, voidaan selvänä merkinä siitä pitää kaksivuotiaan yksittäisten sanojen puuttumista, tai kolmevuotiaan yksinkertaisten kahden sanana lauseiden puuttumista. Myöhemmässä vaiheessa esille nousevat myös rajoittunut sanasto, muutaman yleisen sanan liiallinen käyttö, vaikeus löytää oikeita sanoja, sanojen korvaaminen ja kypsymättömien lauserakenteiden käyttäminen. Myös lauseopillisia virheitä ja vaikeuksia aikajärjestyksissä esiintyy. (Ahonen ym., 2014, 74.)

Vaikeus löytää oikeita sanoja korostuu. Lapsi saattaa käyttää väärää sanaa, vaikka se liittyisikin läheisesti siihen sanaan, jota hän tavoittelee. Lapsi saattaa yrittää ilmaista jotakin tiettyä sanaa myös kiertäen tai käyttämällä yleistä ilmausta oikean sanan sijasta. (Ketonen ym., 2014, 218–219.)

Sanaton viestintä, kuten ilmeet, eleet ja äänneet korostuvat, sillä lapsi pyrkii niiden kautta korvaamaan puuttuvaa sanastoaan. Myös vaikeuksia sosiaalisessa kanssakäymisessä ja kaverisuhteissa saattaa esiintyä, koska lapsi helposti turhautuu kielellisen kommunikoinnin vaikeuksien vuoksi. (Ahonen ym., 2014, 74.)

Kuten puheen ymmärtämisenkin, myös puheen tuottamisen tukena voidaan hyödyntää arkipäivän tilanteita ja sen yhteydessä sanoittaa niitä asioita, joita tehdään. Myös lukemisen kautta voidaan sanoittaa kuvia ja kirjassa esiintyviä asioita ja yhdistää niitä lapsen omiin kokemuksiin. Kirjan tekstiä voi aluksi yrittää muokata selkeämmäksi ja linkittää siihen lasta kiinnostavia asioita. (Ketonen ym., 2014, 217.)

Sanojen luokittelu yläkäsitteiden avulla, esimerkiksi värin, koon tai jonkin tietyn ryhmän mukaan tukevat lapsen oppimista. Myös alias tyypiset pelit, joissa lapsen pitää nimetä ja kuvailla asioita tukevat puheen kehitystä ja auttavat sanojen löytymisessä. (Ketonen ym., 2014, 220.)

3 VARHAISKASVATUKSEN ROOLI KIELELLISTEN ERITYISVAIKEUKSIEN TUKEMISESSA

3.1 Oppimisympäristön ja ryhmässä toimimisen merkitys

Vaikka lapsella ei olisi tarvetta päivähoidolle, sen tärkeys kielellisissä erityisvaikeuksissa korostuu. Varhaiskasvatuksen piirissä lapsi pääsee vuorovaikutukseen ikätovereidensa kanssa ja saa varhaiskasvatusten ammattilaisilta tukea kielelliseen kehitykseensä suunnitelmallisen ja yksilöllisen opetuksen kautta. (Adenius-Jokivuori, Eronen & Laakso, 2014, 172.)

Kielihäiriöisen lapsen opetus tulee toteuttaa muun ryhmän mukana, eikä sitä tule eriyttää. Tärkeintä on poistaa niitä esteitä, jotka haittaavat kielihäiriöisen lapsen osallistumista koko ryhmän yhteiseen toimintaan. Tällaisia voivat olla esimerkiksi puhetta tukevat ja korvaavat kommunikoinnin menetelmät, henkilöstön riittävyyden mitoittaminen tai lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisten kielellisten virikkeiden tarjoaminen. Joskus kielihäiriöisen lapsen edunmukaista on, että hän saa itselleen avustajan tai että hänet sijoitetaan integroituun pienryhmään. (Adenius-Jokivuori ym., 2014, 174–177.)

Myös oppimisympäristöllä ja -välineillä on merkitystä. Joillekin kielihäiriöisille lapsille ympäristöstä tulevat liialliset ärsykkeet, kuten tavarat, melu ja valaistus voivat vaikuttaa keskittymiseen. Myös lapselle tärkeiden paikkojen ja tavaroiden osoittaminen kuvilla ja niiden turha siirteleminen paikasta toiseen tukevat lapsen toimimista ympäristössään. Välineitä valittaessa on puolestaan huomioitava niiden sopivuus lapsen kielelliseen - ja kehitykselliseen tasoon nähden, näin tuetaan lapsen kiinnostusta leikkimiseen ja hän saa onnistumisen kokemuksia. Liiallinen välineiden määrä voi puolestaan vaikeuttaa lapsen keskittymistä yhteen leikkiin, sillä ärsykemäärä kasvaa liian suureksi. (Aro & Siiskonen, 2014, 199–200.)

3.2 Varhaiskasvattajan rooli

Aikuisen rooli lapsen tukijana on erittäin tärkeä. Hänen tehtävänsä on tukea lasta vuorovaikutusta vaativissa tilanteissa ja varmistettava että hän tulee ymmärretyksi ja että häntä ymmärretään. Tällaisia tilanteita ovat mm. leikki ja ryhmätilanteet. Aikuisen voi osoittaa tukensa menemällä mukaan tilanteisiin, mallintamalla toimintaa ja avustamalla lasten välistä kommunikointia erilaisten tukimuotojen avulla. (Aro & Siiskonen, 2014, 189–190.)

Aikuisen rooli myös kannustajana ja rohkaisijana on hyvin tärkeä. Lapsen tukeminen ja rohkaiseminen itsenäiseen toimintaan lisäävät itseluottamuksen tunnetta ja vaikuttavat sitä kautta myös kielen kehittymiseen. Oikeatasaisten vaatimusten asettaminen ja liikaa vaativien tilanteiden ennaltaehkäiseminen ja niiden tunnistaminen auttavat lasta saamaan onnistumisen kokemuksia sen sijaan, että hän turhautuisi ja tuntisi epäonnistuneensa. Esimerkiksi selkeä, toistuva päivärytmi, auttaa kielihäiriöistä lasta hahmottamaan paremmin päivän rytmiä ja sitä mitä seuraavaksi tapahtuu ja luo näin turvallisuuden tunnetta ja ennaltaehkäisee tilanteita, joissa lapsi turhautuu ymmärryksen puuttuessa. (Aro & Siiskonen, 2014, 191–192.)

Koska kielihäiriöisellä lapsella työmuisti on usein heikko, kannattaa hänen tuekseen käyttää työmuistin kuormittavuutta helpottavia keinoja. Tällaisina keinoina voidaan pitää mm. aisteja, liikettä ja havainnollistamista tekemisen kautta. Näiden keinojen avulla lapsi oppii yhdistämään oppimaansa itselleen tuttuihin asioihin ja sen kautta hän muistaa niitä myös myöhemmin. Myös kertaaminen ja samojen asioiden toistaminen tukevat työmuistia ja auttavat lasta oppimaan uutta. Tämä vaatii aikuiselta kärsivällisyyttä ja jaksamista saman asian kertaamiseen yhä uudelleen, sillä kielihäiriöisen lapsen työmuistin heikkouden vuoksi hän usein unohtaa edellisenä päivänä oppimansa asian ja vaatii sen uudelleen toistamista. (Aro & Siiskonen, 2014, 196–198.)

4 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT JA OPINNÄYTETYÖPROSESSI

4.1 Toiminnallisen opinnäytetyön tausta

Olin jo lähtökohtaisesti päättänyt, että haluan tehdä toiminnallisen opinnäytetyön. Oma mielenkiintoni kohdistui juurikin kielellisiin erityisvaikeuksiin, koska itselläni oli aiheeseen liittyvää henkilökohtaista kosketuspintaa.

Tutkin erilaisia alaani liittyviä opinnäytetöitä ja totesin, että kielellisistä erityisvaikeuksista oli tehty useita eri tutkimuksia, vaikkakin niiden sisältö ja näkökulma vaihtelivat. Tutkimuksia oli sekä tuoreita, että hieman vanhempia ja siinä vaiheessa aloin pohtimaan, voisinko liittää omaa opinnäytetyötäni kyseiseen aiheeseen.

Seuraavaksi lähdin hankkimaan itselleni yhteistyökumppania. Olin ollut jo kahdessa työharjoittelussa ja päätin lähestyä heitä ja kysyä olisiko heillä tarvetta opinnäytetyön tekemiselle. Otin sähköpostitse yhteyttä päiväkodin johtajaan ja hän lupasi kysyä henkilökunnalta, millaisia tarpeita heillä on.

Sain melko pian vastauksen Etanatie päiväkodista, jossa olin tehnyt toisen ammatillisen harjoitteluni ja aiheita oli useita. Kyseinen päiväkotito on vanhoista vuokra-asunnoista saneerattu päiväkotito, jossa toimii neljä lapsiryhmää. Henkilökunnalta toiveissa nousi juuri toiminnallisuus ja yhdeksi aiheeksi he antoivat kielelliset erityisvaikeudet. Tartuin välittömästi tilaisuuteen, sillä aihe oli sellainen joka itseäni kiinnostaa ja tekee näin opinnäytetyön työstämisestä mielekäästä.

4.2. Opinnäytetyön aloitus

Aiheen varmistuttua syksyllä 2017 aloitin suunnitelman kirjoittamisen. Halusin rajata aihetta ja keskittyä erityisesti toiminnalliseen osuuteen. Toki tunnistin myös teoreettisen osuuden tärkeyden ja halusin sen kautta avata kielellisten erityisvaikeuksien

laaja-alaisuutta ja sen eri muotoja. Lisäksi rajasin toiminnallisiin tuokioihin osallistuvien lasten ikäryhmän 4-6-vuotiaisiin, sillä tämän kautta toiminnan suunnittelua pystyy miettimään ikätason mukaisesti sopivaksi. Tämä rajausta tarkoitti siis sitä, että ohjaukset toteuttaisin Etanatiellä kolmessa eri ryhmässä, mutta pienten alle 3-vuotiaiden ryhmään en menisi. Suunnitelmassa toin esille myös ideani toteuttaa toiminnalliset osuudet rakentamalla viidestä toimintatuokiosta koostuvan paketin, jonka harjoitukset ovat kielellisiä erityisvaikeuksia ennaltaehkäiseviä ja tukevia. Toimintatuokio oli tässä kohtaa mielestäni hyvä tapa kuvata harjoitteiden sisältöä, sillä yksi kokonaisuus oli suunniteltu kestoltaan n. 30–45 minuuttia kestäväksi, mutta mahdollista myös pilkkoa pienempiin n.10–15 min tuokioihin.

Kun sain suunnitelmani hyväksytysti läpi, kävin tekemässä opinnäytetyösopimuksen päiväkodin johtajan kanssa, aloitin kirjallisuuden tutkimisen ja lähteiden keräämisen. Tutkin myös erilaisia opinnäytetöitä aiheeseen liittyen. Kirjallisuutta löytyi aiheeseen liittyen runsaasti, vaikkakin useissa lähteissä keskityttiin samoihin asioihin. Hyviä lähteitä löytyi myös internetistä, kuten aivoliiton ja kuuloavaimen verkkosivuilta.

Halusin ensiksi tutustua teoriaan kielellisiin erityisvaikeuksiin liittyen ja kirjoittaa sen osuuden opinnäytetyöstäni valmiiksi. Koen, että tällaisella etenemisjärjestyksellä minun olisi helpompi suunnitella toiminnallista osuutta, kun olen ensiksi tutustunut teoriaan.

Kun pääsin toiminnallisen osuuden suunnitteluun, halusin rakentaa päiväkodille jotain, mikä jäisi heidän käyttöönsä sen valmistuttua. Ajatus kansion tekemisestä nousi melko nopeasti esiin. Lisäksi halusin haastaa itseäni ja liittää toiminnallisuuteen mukaan osuuden, jossa käyn itse ohjaamassa suunnittelemani tuokioita.

4.3. Kansion valmistaminen

Kansiosta halusin tehdä selkeän ja liittää siihen mahdollisimman paljon monipuolista materiaalia. Uuden varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti halusin liittää tuokioihin mahdollisimman monia eri oppimisen osa-alueita, joiden taustalla kuitenkin olisi aja-

tus kielellisten erityisvaikeuksien ennaltaehkäiseminen ja jo syntyneissä vaikeuksissa tukeminen.

Suunnitelmani oli siis koota päiväkodin henkilökunnalle kirjallisuuteen pohjautuen kansio, joka koostuu viidestä eri toimintatuokiosta ja niihin liittyvästä materiaalista. Jokaisessa tuokiossa olisi neljä pienempää kokonaisuutta (aloitus, tuokio 1 & 2 ja lopetus), jotta sitä pystyy paremmin pilkkomaan ja soveltamaan esimerkiksi ikäryhmien mukaisesti. Halusin pyrkiä rakentamaan tuokiot niin, että ne tukevat juuri niitä kielellisiä erityisvaikeuksia, joita opinnäytetyössäni käsittelen. Aloituksiin valitsisin sellaisia asioita, joiden kautta ryhmän saisi viritettyä tekemiseen mukaan, tuokiot 1 & 2 olisivat teeman mukaisia harjoituksia ja lopetus puolestaan jotain, minkä pariin voisi rauhoittua ja lopettaa tuokion.

Kansion rakentamisen aloin tekemään niin, että mukailin siis samalla opinnäytetyöni teoriaosuutta. Ensimmäinen toimintatuokio koostuisi äännevirheitä tukevista harjoituksista ja toinen tuokio taas äänneopillisia ongelmia tukevista harjoituksista jne. Tämän mahdollisti juuri se, että olin ensiksi kirjoittanut teoriaosuuden valmiiksi ja sain sitä kautta hyvän pohjan alkaa rakentamaan itse toiminnallista osuutta.

4.4 Valmis materiaali

Vein valmiin kansion etukäteen päiväkodin henkilökunnalle, jotta he voisivat tutustua siihen ja poimia sieltä mahdollisesti sellaisia tuokioita, jotka sopisivat parhaiten heidän ryhmälleen. Tämän jälkeen olin sähköpostitse yhteydessä päiväkotiin ja ehdotin heille ajankohtia, jolloin tulisin ohjaamaan kyseisiä tuokioita. Nämä ajankohdat sopivat heille hyvin ja sain tiedon, minä päivänä menen mihinkin ryhmään. Lähetin päiväkodille myös sähköpostilla tekemäni tiedotteen vanhemmille, jotta he voisivat tulostaa sen ryhmien ilmoitustauluille tiedoksi. Näin vanhemmat tietävät, että olen tulossa ohjaamaan opinnäytetyöhön liittyviä ohjauksia päiväkotiin. (LIITE1)

Tiedustelin myös oliko henkilökunnalla jotain toiveita siitä, mikä tuokio millekin ryhmälle ohjattaisiin ja he vastasivat, että saisin itse päättää sen, minkä tuokion ohjaisin. Heti ensimmäiseen tuokioon mennessäni sain palautetta siitä, että kansiosta oli

tykätty ja se oli jo ollut ryhmissäkin käytössä. Ohjaukset menisin toteuttamaan ke-
vään 2018 aikana niin, että ohjauksia olisi noin kerran viikossa.

5 KIELELLISTEN ERITYISVAIKEUKSIEN ENNALTAEHKÄISYYN JA TUKEMISEEN KOOTUT TYÖVÄLINEET

5.1 Suujumppaa ja äänneharjoituksia

Toimintatuokio 1 sisältää suujumppaa ja äänneharjoituksia, jotka tukevat äännevir-
heisiin liittyvää kuntoutuksellista toimintaa. Suujumpalla pystytään keskittymään ja
harjoittamaan kielen liikkeitä, joita myös äänteiden muodostamisessa tarvitaan. Eri-
laiset äänneharjoitukset puolestaan tukevat tietyn äänten oppimista, toistamisen,
mallintamisen ja harjoittelemisen kautta.

Aloitutus: Suujumppa tarina

”Eräänä päivänä Kille Kielinen päätti tehdä suursiivouksen.

Ensin hän pesi seinät (liikuta kieltä poskea vasten suun sisäpuolella)

Sitten hän pesi katon (Kieli vasten kitalakea)

*Myös lattia oli likainen, joten hän pesi sen oikein huolellisesti (Kieli vasten
alakieliä)*

*Myös ikkunat täytyi puhdistaa, ensin ulkopuolelta (kieli hampaiden ulkopintaa vas-
ten), sitten sisäpuolelta (kieli hampaiden sisäpintaa vasten)*

Seuraavaksi Kille siivosi ulkoportaot (kieli vasten alahuulta, tavoitellaan leukaa)

Savupiippuakin piti puhdistaa (kieli vasten ylähuulta, tavoitellaan nenää)

*Lopuksi hän ravisteli matot (kieli työnnetään ulos, taivutetaan pää alas ja ravistel-
laan)*

Ja niin oli koko talo siivottu!”

(LÄHDE: Torneus, Hedström & Lundberg 1991. Löytöretki kieleen. Teoksessa Kar-
jula A. Kulttuuripolku. Tarinapolku- eli vinkkejä kielellisen kipinän kirvoittamiseen,
51.)

Toiminta:

1. Äänteiden yhdistäminen:

Levitetään kuvakortteja lattialle kuvapuoli ylöspäin. Aikuinen toistaa hitaasti äänne kerrallaan jonkin kuvan sanan, esimerkiksi o-r-a-v-a. Lapset etsivät kuvakorteista oikean kuvan ja toistavat sanan ääneen.

Lähde: Hakamo L-M., 73 (soveltaen). Puhekuplia. Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. Lasten keskus.

2. Rikkinäiset sanat:

Levitetään kuvakortteja lattialle. Aikuinen toistaa johonkin kuvaan liittyvän sanan alku tavun/tavut. Lapset saavat vuorotellen korjata sanan, keksimällä siihen oikean lopputavun. Kun oikea sana löytyy, lapsi saa asettaa kuvan esille. (Sinitarralla seinään tms.)

-AU(TO)	-JU(NA)
-KIR(JA)	-KIS(SA)
-KOI(RA)	-KAS(SI)
-HAN(HI)	-PIL(LI)
-PUU(RO)	-PAL(LO)
-KAK(KU)	-RA(HA)
-KY(NÄ)	-LIP(PU)

Lähde: Hakamo L-M. 2011, 77 (soveltaen). Puhekuplia. Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. Lasten keskus.

Lopetus:

Mennään piiriin istumaan. Vieritetään palloa kaverilta toiselle samalla jotain seuraavista vokaaliäänteistä toistaen. Vokaalia toistetaan niin pitkään kuin pallo vierii kaverilta toiselle.

VOKAALIT:

-”IIII” -”O-O-O-O-O”
 -”A-A-A-A-A” -”YY-II-YY-II-YY-II”
 -”Ä-Ä-Ä-Ä-Ä” -”YYYY”
 -”Ö-Ö-Ö-Ö-Ö” -”EE-II-EE-II-EE”

Lähde: Olkinuora T. 2016. Manu-koiran seikkailut. Puhemotoriikkaa sisältäviä toiminnallisia tuokioita lapsille. Kirjapaino Hermes Oy. Tampere.

5.2 Kasvojumppaa, kuullun erottelua & äänneharjoituksia

Toimintatuokio 2: Sisältää kasvojumppaa, kuullun erottelua ja äänneharjoituksia, jotka tukevat äänneopillisissa vaikeuksissa kuntoutumista. Kuten äännevirheissäkin äänneopillisissa vaikeuksissa lähdetään liikkeelle äänteiden tuottamiseen ja suun motorikkaa liittyvistä harjoitteista. Kuullun erottelu puolestaan tukee erilaisten äänteiden tunnistamista mallintamisen ja toistamisen kautta, sekä samankaltaisten sanojen ja äänteiden erottelun oppimista.

Aloitutus:

Harjoitellaan kasvojen ilmeitä erilaisten tunteiden kautta, apuna voidaan käyttää kuvia ja laulua ”Miltä näytät sä kun oot...surullinen/vihainen/iloinen/unelias/..no tältä näytän mä. Lapset saavat itse tulkita sen ilmeen miltä erilaiset tunteet näyttävät.

Toiminta:

1. Kuulon erottelua

Valitaan kaksi kuvakorttia, jotka muodostavat riimiparin, esimerkiksi sukka-tukka. Ohjaaja peittää suunsa ja toistaa selkeästi toisen kuvakortin sanan. Lasten tulee arvaata, kumman kuvakortin sanan ohjaaja sanoo.

Riimiparit + kuvakortit

SUKKA-TUKKA MUURI-SUURI

LUU-KUU VALO-TALO

VIIILI-SIILI KETTU-LETTU

HAMMAS-LAMMAS MATTO-KATTO

TONTTU-TORTTU KANNU-PANNU

PAITA-AITA KULTA-MULTA

Lähde: Hakamo L-M. 2011, 72 (soveltaen). Puhekuplia. Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. Lasten keskus.

2. Kuu-Puu-Luu leikki

Mennään piiriin seisomaan. Käydään läpi leikin säännöt. Yksi ryhmässä toimii ohjaajana ja toistaa jonkin seuraavista sanoista KUU-PUU-LUU. Kun ohjaaja toistaa sanan KUU kaikki nostavat kädet ylös, kun toistetaan PUU kädet menevät suorina vaakatasoon ikään kuin oksiksi. LUU sanan kohdalla mennään puolestaan kyykkyyn ja lasketaan kädet maahan. Leikissä voi käyttää kuvia apuna, mikäli jokin sanoista on vaikea tuottaa oikein.

Lähde: Hakamo L-M. 2011, 70. Puhekuplia. Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. Lasten keskus.

Lopetus:

Mennään piiriin istumaan. Kuvitellaan että ollaan maatilalla katsomassa eläimiä. Ohjaaja kertoo aina, mikä eläin milloinkin nähdään. Samalla mallinnetaan, miten eläin ääntelee. Tarkoituksena on keskittyä rauhalliseen hengitykseen ja tarkkailla miten oma ääni kuuluu. Mukana muoviset leikkieläimet.

LEHMÄ: muuu, muuu, muuu

HEVONEN: i-ha-haa

KANA: pot, pot, pot

LAMMAS: mää-mää-mää

KOIRA: hau-hau-hau

POSSU: oink-oink-oink

ANKKA: kvaak-kvaak-kvaak

KISSA: miaau-miaau-miaau.

MAATILAN ISÄNTÄ: hah-hah-haa, hoh-hoh-hoo ja heh-heh-hee

Lähde: Hakamo L-M. 2011, 40 (soveltaen). Puhekuplia. Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. Lasten keskus.

5.3 Tavuharjoituksia, sanojen ja lauseiden muodostamista & äänneharjoituksia

Toimintatuokio 3: Sisältää tavuharjoituksia, sanojen ja lauseiden muodostamista ja äänneharjoituksia, jotka tukevat motorisista puhehäiriöistä kuntoutumista. Koska motoristen puhehäiriöiden kuntoutuksessa lähdetään liikkeellä siitä, että ensiksi opetellaan tuottamaan jokin äänne, tämän jälkeen harjoitellaan tavuja ja lopulta sanoja ja lauseita, on harjoitukset koottu juuri näitä vaihteita mukaillen.

Aloitutus:

Mennään piiriin istumaan. Lorutellaan loru ”Kerro, kerro ystävä hoi, mikä on sun nimesi ja kuinka se soi” taputtaen samalla käsiä vuoroin polviin ja vuoroin lattiaan (yhteensä seitsemän taputusta.) Tämän jälkeen ohjaaja sanoo ensin oman nimensä ja tavuttaa sen tekemällä jonkun taputtavan liikkeen, esimerkiksi AN-NA ja taputtaa ensin olkapäihin (AN) ja sitten polviin (NA) tai MA-RI-KA ja taputtaa vaikka olkapäihin (MA), polviin(RI) ja mahaan(KA). Mallintamisen jälkeen käydään vuorotellen kaikkien lasten nimet läpi ja he itse saavat valita miten nimensä taputtavat. Tarkoituksena on tutustua rytmiin ja tavuttamiseen ja oppia samalla kavereiden nimiä.

Toiminta:

1. Sanojen muodostamista:

Ohjaaja toistaa erilaisia sanoja tavuttamalla. Aluksi toistetaan vuorotellen vain tavuja, esimerkiksi JUU-NAA-JUU-NAA, ja lopuksi mietitään yhdessä, mikä sana niistä syntyy JU-NA. Apuna voidaan käyttää kuvia, mutta ne voidaan jättää myös pois. Sanoja kannattaa keksiä niiden kirjainten perusteella, joiden muodostamisessa lapsilla/lapsella esiintyy eniten vaikeutta.

Tähän koottuna muutamia esimerkkejä:

- JUU-NAA-JUU-NAA-JUU-NAA = JUNA
- SIS-KOO-SIS-KOO-SIS-KOO=SISKO
- KOI-RAA-KOI-RAA-KOI-RAA=KOIRA
- HAN-HII-HAN-HII-HAN-HII=HANHI
- PIL-VII-PIL-VII-PIL-VII=PILVI
- KAR-HUU-KAR-HUU-KAR-HUU=KARHU
- JNE.

Lähde: Hakamo M-L. 2011, 71-73 (soveltaen). Puhekuplia. Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. Lasten keskus.

2. Hassuja lauseita:

Ohjaajalla on kolmeen eri värikategoriaan lajiteltuja kortteja. Yhdessä värissä on tekiä, yhdessä verbi ja yhdessä tekemisen kohde. Ohjaaja asettelee jokaisesta värikategoriasta yhden kortin sattumanvaraisesti riviin edellä mainitussa järjestyksessä. Lauseet voivat olla joko järkeviä tai hassuja. Lapset saavat kuvien perusteella muodostaa jonkin lauseen ja pohtia onko se aivan hassu vai järkevä.

Lähde: Sallinen J., Stolzmann-Frankenhaeuser J. & Harju-Luukkainen H. 2010, 37 (soveltaen). Iltapäivä leikkien. Kieltä rikastuttavia leikkejä iltapäivään. ADD.

Lopetus:

Luetaan tarina Eukko ja Kissa. Harjoitellaan tarinan aikana äänteitä mallintamalla niitä lapsille.

”Olipa kerran eukko, jolla oli pieni pörröinen kissa ja kiltti lehmä. Eräänä päivänä eukko istui ruokapöytänsä ääressä maitoa ryystäen (matkitaan ryystämisiä). Pörröinen kissa tuli eukon viereen vaatimaan maitoa äänekkäästi: ”miau,miau,miau”, se maukui (äännellään). ”Oi-oi-voi (äännellään), kylläpä sinä olet janoinen”, sanoi eukko ja lähti samassa hakemaan kissalle maitoa.

Eukko käveli lehmänsä luokse, joka tervehti eukkoo ammuen ”muu,muu,muu” (matkitaan). Lypsettyään lehmän eukko täytti kissan kupin maidolla. Samassa iso omena putosi korista keskelle maitokuppia ”spits,spläts,spots” (matkitaan) ja jatkoi matkaansa pomppien huoneen poikki ”pomp,pomp,pomp” (matkitaan). ”Oi-oi-voi-voi” (matkitaan), eukko virkkoi. Mikä vahinko! Kissa puolestaan maukui ”miau,miau,miau” (matkitaan)-missä minun maitoni?”

Eukko kaatoi kissalle lisää maitoa ja kissa joi maitonsa tyytyväisenä (ryystämisiä). Eukko istuutui keinutuoliinsa ja huokaisi samalla syvään (äänekäs huokaus). Tyytyväinen kissa hyppäsi eukon syliin ja alkoi kehrätä (kehräysääniä rrr-rrr-rrr). Eukko huokaisi ”huh,huh,huh (matkitaan), nyt taidetaan ottaa pienet päivänokokset”.

Lähde: Harju H. 2006. Kielitaito puhkeaa kukkaan. Kieltä rikastuttavia leikkejä 3-6-vuotiaille lapsille. Folkhälsan Mittnyland Ab. Helsinki.

5.4 Laululeikkejä, riimiharjoituksia & hengitysharjoitteita

Toimintatuokio 4: Sisältää laululeikkejä, riimiharjoituksia ja hengitysharjoitteita, jotka tukevat änkytyksestä kuntoutumista. Änkytyksen kuntoutumisen muotoja ovat iloa tuottavat ja miellyttävät harjoitustavat, kuten laulut ja riimit, sekä niihin liittyvät erilaiset leikit. Tärkeää änkyttävän lapsen kohdalla on myös keskittyä rauhalliseen hengitykseen ja hengityksen hallintaan ylipäättään, jotta puheen tuottaminen helpotuisi.

Aloitus: Loruleikki Taputan, Taputan.

”Taputan, taputan, käsiäni taputan

kun loppuu taputus, alkaa tömistys.

Tömistän, tömistän, jalkojani tömistän,

kun loppuu tömistys, alkaa naputus.

Naputan,naputan, sormiani naputan,

kun loppuu naputus, alkaa niiaus.

Niiaan, niiaan polvillani niiaan, kun loppuu niiaus

alkaa hiljaisuu:SHH,SHH,SHH.

Ohjeet: Seisotaan ringissä. Aikuinen näyttää

liikkeit. Viimeisessä kohdassa suhistaan samalla kun laitetaan sormi suun eteen.

Lähde: Karvonen P. 2011, 24. Pienten leikit. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna.

Toiminta:

1. Laululeikki ”Oli synkeä yö”

Istutaan lasten kanssa piiriin ja lauletaan yhdessä. Aikuinen toimii mallintaa leikin liikkeit.

”Oli synkeä yö,yö, kun mä ohjasin laivaa (tehdään auton ajamista muistuttavaa liikettä käsillä),

ja aallot ne hurjina, hurjina löi (taputetaan käsiä vauhdikkaasti yhteen) ja kuohui vaahto (pyöritetään käsiä toistensa ympäri).

Ja mä katselin näin, näin, näin, näin, näin,

Meren aaltoja päin,päin,päin,päin,päin (tähytellään horisonttia käsi otsalla)

ja siellä pohjalla, jalajallalla mä kalan näin (osoitetaan sormella alaspäin).

HUI,HUI,HUI, se oli HAI!!!” (pelästyttään laittamalla ”sormet suuhun”)

2. Riimiarvoituksia:

Mennään piiriin istumaan. Asetetaan vihjeinä toimivat kuvakortit piirin keskelle. Aikuinen lukee arvoituksen ja lapset yrittävät kuvien avulla löytää oikein vastauksen.

”Saat siitä hyvää maitoa, jos sinulla on lypsytaitoa.” (Lehmä)

”Jäljet johtavat pellon poikki, kuka kettua karkuun loikki? (Jänis)

”Hädissään kukko kanoilleen kiekas, metsän reunasta tuo eläin viekas.” (Kettu)

”Metsän asukkaat, sarvipäät, liikennemerkeissä usein näät.” (Hirvi)

”Piikikäs otus taapertaa, suuntanansa mansikkamaa” (Siili)

”Ketterästi vilistää puusta puuhun, ehtii välillä pistää kävynkin suuhun.” (Orava)

”Tämä eläin usein talossa on vahti, suuri on silloin haukkumisen mahti.” (Koiria)

Lähde: Hakamo L-M. 2011, 68. Puhekuplia. Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. Lasten keskus.

Lopetus:

Hengitys harjoituksia, ilmapallon puhaltaminen

- 1) Kuvitellaan, että ollaan ilmapalloja. Seistään rennosti piirissä. Vedetään keuhkot täyteen ilmaa ja litistetään huulet yhteen. Pidetään niistä sormilla kiinni ettei ilma pääse pallosta karkuun. Pidätetään hetki hengitystä ja vapautetaan ilma, puhaltamalla se äkkiä ulos.
- 2) Vuotava ilmapallo; vedetään jälleen keuhkot täyteen ilmaa, nyt ei kuitenkaan pidätetä hengitystä, vaan päästetään ilma hitaasti ulos samalla sihisten. Yritetään jatkaa siihenä mahdollisimman pitkään.
- 3) Vatsa kuin ilmapallo; mennään lattialle makaamaan. Laitetaan käsi vatsan päälle ja tunnustellaan kuinka se sisäänhengityksen yhteydessä täyttyy kuin ilmapallo ja uloshengityksellä tyhjenee. Ilmapalloa voidaan myös pistää ”neulalla”, jolloin se tyhjenee nopeasti. Lopuksi vielä rentoudutaan makamalla hetki paikallaan, lapset voivat kuvailla omaa ilmapalloaan.

Lähde: Hakamo L-M. 2011, 41. Puhekuplia. Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. Lasten keskus.

5.5 Puheen tuottamiseen ja kuullun ymmärtämiseen liittyviä harjoituksia

Toimintatuokio 5: Sisältää harjoituksia puheentuottamiseen ja kuullun ymmärtämiseen liittyvissä vaikeuksissa tukemiseen. Sanaselitystyyppiset pelit, kuten alias, tukevat lasta puheentuottamisen harjoittelemisessa, lisäksi lapsi kuulee, miten muut käyttävät kieltään ja sanoittavat asioita. Leikit ja pelit, joissa lapsen pitää toimia ohjeiden mukaan tukevat häntä kuullun ymmärtämisen oppimisessa ja koska tällaisia harjoituksia voidaan tehdä myös pareittain tai ryhmässä on toisten antama mallinnus hyvä tapa oppia. Sadut ja lorut puolestaan tukevat sekä puheen tuottamisessa ja kuullun ymmärtämisessä, sillä niiden kautta lapselle voi esittää lisäkysymyksiä ja antaa hänelle tilaa ilmaista itseään ja ajatuksiaan.

Aloitus:

Alias peli. Yksi lapsi kerrallaan tulee kuvailemaan ohjaajan näyttämää kuvaa ja muut lapsista yrittävät arvata mikä on kyseessä. Leikki voidaan toteuttaa myös ulkona.

Toiminta:

1. Etsivä luonnossa: Lapsille jaetaan listat, joihin on etukäteen kuvattu niitä asioita, joita heidän pitää ryhmissä etsiä luonnosta. Kun kaikki listassa olevat esineet ovat löytyneet, voidaan niitä luokitella eri kategorioihin, esimerkiksi värin, koon, muodon ym. mukaan.
2. Rakenna kuten sanon: Ohjaaja opastaa lapsia sanallisesti rakentamaan löytämistään luonnon materiaaleista jonkin rakennelman. Kun rakennelmat ovat valmiina, voidaan yhdessä katsella ja vertailla minkälaisia tuotoksia lapset ovat saaneet aikaan.

Lähde: Sallinen ym. 2010, 78. Iltapäivä leikkien. Kieltä rikastuttavia leikkejä iltapäivään. ADD. Folkhälsan.

Lopetus:

Tarinan lukeminen ja siihen liittyvien kysymysten esittäminen.

Olipa kerran pieni maahinen, jonka nimi oli Taneli. Taneli oli kovin surullinen, koska hänen onnen kivensä oli kadonnut. Hän ei voinut ymmärtää mihin se oli kadonnut. Taneli mietti ja mietti, ”missä olen viimeaikoina käynyt?”. Hän oli käynyt kaupassa, josta oli ostanut kukkasia, siellä kivi oli aivan varmasti vielä ollut hänen taskussaan. Tämän jälkeen hän oli mennyt mummunsa luokse kylään ja antanut kukkaset tälle. Mummun luota hän oli mennyt pelaamaan jalkapalloa ystäviensä kanssa.

Kotiin palattuaan hän oli huomannut kiven kadonneen. ”Voi ei” Taneli voivotteli, ”olen kulkenut ympäri kyliä ja teitä, miten ihmeessä voisin löytää kiveni?”.

Voivoteltuaan hetken Taneli tokaisi ääneen: ”Nyt minun on vain kuljettava tuo sama reitti toiseen suuntaan ja toivottava, että kivi löytyy.” Hän lähti matkaan.

Jalkapallokentälle suunnistaessaan kulki Taneli pitkää ja mutkittelevaa sorapolkua pitkin kunnes saapui vihreälle nurmikentälle. Eikä kiveä näkynyt missään. ”Ei auta muu, kuin jatkaa seuraavaksi mummulaa kohti”, Taneli tokaisi.

Mummulaan mentäessä piti ylittää joki siltaa pitkin. Tanelin mieltä riipaisi karmiva ajatus: ”Mitä jos kivi on jotenkin pudonnut jokeen?” ”Sieltä sitä en löydä koskaan.” Hänen mielensä tuli yhä surullisemmaksi.

Taneli saapui mummunsa luokse, joka hämmästeli Tanelin tuloa. ”No, mutta Taneli, unohtuiko sinulta jotain, kun tulit takaisin?” Taneli katsoi mummuaan apeana. ”Olen kadottanut onnen kiveni” sanoi Taneli haikeana.

”Kuvailisitko sitä kiveä minulle?” mummu pyysi. ”No se on sellainen pyöreä, väriltään musta ja aivan ihanan sileä, kuin musta kultakimpale” Taneli kertoi.

”Vai niin, vai niin” mummu toisteli ääneen. ”Olisikohan se sitten kenties tämä, jonka löysin tuomasi ruusukimpun seasta?” mummu kysyi.

Tanelin ilme kirkastui, hän nosti katseensa ja siinä hän se oli! ”Jipii!” Taneli huudahdusti. Taneli halasi mummuaan ja sanoi ”Mummu, sinä jos kuka olet todella kukkasi tänään ansainnut.”

Taneli palasi tyytyväisenä kotiin, laittoi onnen kivensä tyyny alle ja näki sinä yönä mitä onnellisinta unta.

LOPPU

Kysymykset:

1. Mikä otus Taneli oli?
2. Mikä oli saanut Tanelin surulliseksi?
3. Missä kaikkialla Taneli oli ehtinyt käydä, ennen kuin huomasi onnenkiven kadonneen?
4. Minkälainen oli tie Tanelin kotoa jalkapallo kentälle?
5. Entä miksi Tanelin piti ylittää silta?
6. Minkälaiseksi Taneli kuvaili onnen kiveään?
7. Mistä kivi löytyi?
8. Mihin Taneli laittoi kiven päästyään kotiin?

5.6 Soveltamisohjeita

Monia edellä kuvattuja leikkejä voi myös soveltaa tilanteeseen sopivalla tavalla. Lisäksi jokainen tuokio koostuu neljästä pienemmästä osiosta, jolloin sieltä voidaan poimia yksittäisiä eri tilanteisiin sopivia leikkejä, lauluja ja loruja. Tuokiot ovat myös sellaisia, joita voi toteuttaa, niin yksilö-, pari-, pienryhmä-, kuin ryhmätoimintakin.

Esimerkiksi loruleikki ”Kerro, kerro ystävä hoi”, sopii hyvin tilanteisiin, joissa uusi ryhmä on aloittanut ja opitaan tuntemaan kavereiden nimiä. Tavutus- ja äänneleikkejä voi muutenkin toteuttaa päiväkodin arjen lomassa sanoittamalla asioita ja miettimällä yhdessä lasten kanssa miten jokin sana tavutetaan, tai millä äänneellä se alkaa. Myös siirtymä- ja odotustilanteet ovat tilanteita, joihin voidaan ottaa mukaan, vaikka jokin loruliikunta.

Erilaisten retkien yhteyteen voidaan liittää ympäristön tarkkailua ja miettiä, miten jokin eläin äänтелеe tai ohi ajava auto pörisee. Laulu- ja loruleikkejä, joihin yhdistyy

liikkuminen, voi hyvin toteuttaa niin ulkona kuin sisälläkin, samoin kuin hengitykseen liittyviä harjoituksia.

Kuullun ymmärtämiseen liittyviä tehtäviä voi soveltaa monin eri tavoin. Esimerkiksi näissä tuokioissa mainittu rakenna kuten sanon leikki, voidaan toteuttaa myös ajatuksella maalaa/piirrä/ääntele kuten sanon. Parityöskentelynä toteutettuna ohjeiden antajana voi toimia myös toinen lapsi, jolloin se tukee myös puheilmaisua. Lopuksi työn tuloksia voidaan tarkastella, ja katsoa, onko rakennelmasta / maalauksesta tullut sellainen kuin oli ohjeistettu.

6 TOIMINTATUOKIOIDEN TOTEUTTAMINEN TUOTETUN MATERIAALIN AVULLA

6.1 Ensimmäinen toimintatuokio 16.3.2018

Ensimmäisen äännevirheitä tukevia harjoituksia sisältävän tuokion kävin ohjaamassa perjantai iltapäivällä välipalan jälkeen. Ajankohta oli ehkä hieman haasteellinen, sillä viikonlopun odotus oli silmin nähtävissä. Sain kuitenkin lapset innostettua mukaan toimintaan ja harjoitukset tuntuivat olevan mielekkäitä. Myös yksi ryhmän aikuisista osallistui tuokioon.

Aloitin tuokion esittelemällä itseni ja kertomalla mitä seuraavaksi tehtäisiin. Kun esittelyt oli hoidettu, voimistelimme suun kuntoon tulevaa varten ja teimme suujumpan. Osa tehtävistä liikkeistä olivat jopa itselleni haasteellisia, mutta jokainen kuitenkin teki jumpan niin hyvin kuin osasi. Olin tehnyt tätä varten myös kuvatuot, mutta en nyt itse niitä käyttänyt. Tämän jälkeen levitin kuvakortteja lattialle ja toistin niissä esiintyviä asioita niin, että sanoin selkeästi ja hitaasti aina yhden kirjaimen kerrallaan ja lasten piti arvata minkä sanan sanon. Kuvat helpottivat tehtävän tekemistä, sillä uskon, että muuten sanat olisi ollut vaikeampia hahmottaa. Pyrin myös huomioimaan sen, että kaikki saivat yrittää vastausta, mutta ketään ei vasten tahtoaan joutuisi vastaamaan.

Seuraavana oli vuorossa kaksitavuisten sanojen hahmottamista. Levitin jälleen lattialle kuvakortteja avuksi. Tällä kertaa sanoin aina kuvassa esiintyvystä asiasta ensimmäisen tavun ja lasten tehtävänä oli miettiä, mikä sana oli kyseessä. Jälleen pyrin huomioimaan kaikki lapset ja antamaan heille aikaa miettiä vastausta.

Viimeisenä menimme piiriin istumaan ja vieritimme palloa toinen toisillemme toistamalla jotain tiettyä vokaalia / vokaaleja. Ideana oli toistaa vokaalia aina niin pitkään kuin pallo vieri kaverilta toisille. Ohjeistaminen tehtävään tuotti hieman haasteita ja välillä vokaalit unohtuivat, vaikka palloa vieritettiin tai jäätiin miettimään kenelle pallo vieritetään seuraavaksi. Ajatuksena oli kuitenkin saada pelistä nopea-tempoinen, jotta vokaaliharjoituksia tulisi useita toistoja.

Tuokioiden loputtua keräsin vielä lapset paikoilleen istumaan ja kiitin heitä mukavasta iltapäivästä. Kerroin myös, että tulen vielä viikon kuluttua ohjaamaan heille yhden tuokion. Tämän jälkeen lapset lähtivät ulkoilemaan.

Kuva 1: Äännevirheisiin liittyvän toimintatuokion materiaali, ohjeet, kuvatuet ja pallo vierittämistä varten.

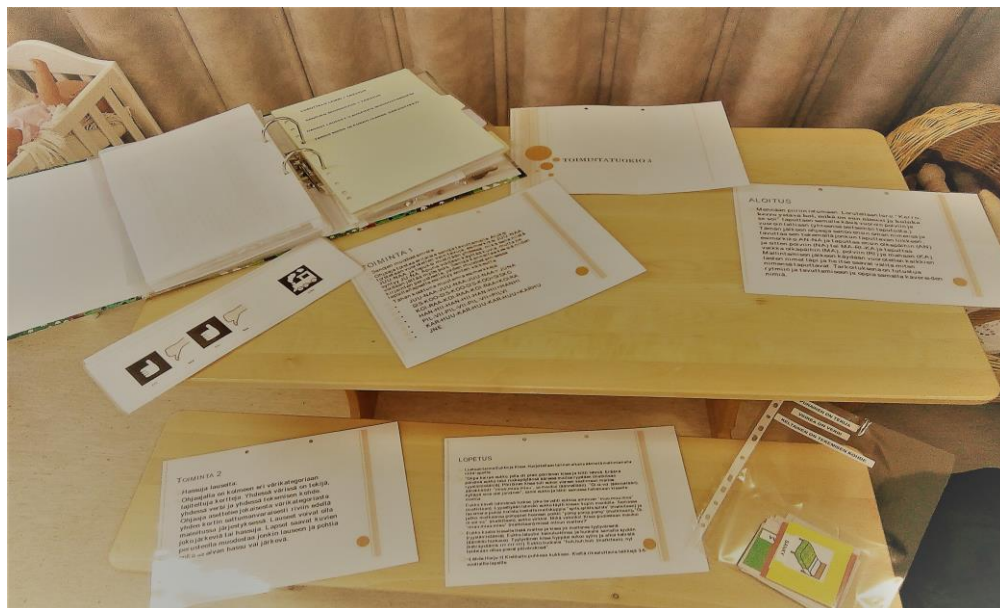
6.2 Toinen toimintatuokio 19.3.2018

Toisen motorisia puhehäiriöitä tukevia harjoituksia sisältävän tuokion kävin ohjaamassa maanantaina aamupalan jälkeen. Aloitin tuokion jälleen esittelemällä itseni ja kertomalla lapsille mitä olen tullut heidän kanssaan tekemään. Aloitimme tuokion menemällä piiriin istumaan ja tekemällä tavuharjoituksen. Loruilimme lorun ”Kerro, kerro, ystävä hoi, mikä on sun nimesi ja kuinka se soi” ja tämän jälkeen jokainen lapsi vuorollaan sai tavuttaa oman nimensä. Muut ryhmän jäsenet toistivat aina saman tavutuksen ja kaverin nimen.

Seuraava harjoitus liittyi myös tavutukseen. Tällä kertaa apuna olivat myös kuvat. Kuvissa esiintyvät asiat olivat kaksitavuisia. Kävimme lasten kanssa ensiksi tavut läpi toistamalla ne muutaman kerran ääneen, jonka jälkeen heidän piti miettiä, mikä sana oli kyseessä. Tavutuksen aikana peitin kädelläni kuvan, jossa oikea vastaus oli. Annoin lapsille aikaa miettiä sanaa ja kun oikea vastaus löytyi paljastin peittämäni kuvan. Kuvat olivat mielestäni selkeästi hyvä tapa harjoitella tavutusta ja se teki toiminnasta mielekästä.

Kolmantena oli vuorossa ”hassut lauseet”. Tämän toiminnan ideana oli harjoitella lauseiden muodostamista kuvien avulla. Lauseet saattoivat olla järkeviä tai hassuja ja tämä selkeästi innosti lapsia tekemiseen. Saimme aikaan monia hassuja lauseita ja mietimme yhdessä miten sanoja taivuttamalla lause voi saada aivan toisenlaisen merkityksen. Tehtävä oli paikoitellen haastava, mutta se ei lannistanut innostuneisuutta.

Lopetimme tuokion tarinaan kissasta ja eukosta. Tarinan ideana oli harjoitella erilaisien äänteiden tekemistä tarinan edetessä. Luin tarinaa kuuluvaan ääneen, mallinsin siinä esiintyvät äänteet ja myös lapset toistivat ne. Lapset olivat koko tuokion ajan hienosti mukana ja kaikki harjoitukset tuntuivat olevan mielekkäitä. Lopuksi kiitin ryhmää mukavasta aamusta ja kehuin heidän aktiivista osallistumistaan harjoituksien tekemiseen.

Kuva 2: Puhemotoriikkaa tukeviin harjoitteisiin liittyvä materiaali, ohjeet, kuvatuettavutusta varten, sekä keltaisella, vihreällä ja punaisella pohjalla olevat kuvat lauseiden muodostamista varten.

6.3 Kolmas toimintatuokio 21.3.2018

Kolmannen tuokion, joka sisälsi harjoituksia äänneopillisissa vaikeuksissa tukemiseen, kävin ohjaamassa keskiviikkona aamupalan jälkeen. Esittelin jälleen itseni ja kerroin mitä olen tullut tekemään. Aloitimme kasvojumpalla, jossa harjoittelimme kasvojen liikkeitä käymällä läpi erilaisia tunnetiloja ja sitä, miltä näytämme kun ilmaisemme jotain tiettyä tunnetta. Apuna käytin kuvia ja laulua. Laulun sanat olivat yksinkertaiset ja lapset pääsivätkin heti niihin kiinni ja lauloivat mukana. Tällainen harjoitus on oiva keino yhdistää sekä kielelliset harjoitteet, että tunteiden käsittely ja niistä keskusteleminen. Vaikka kuvakortteja ei ollut kuin tietyistä tunteista, voi harjoitukseen yhdistää mietintää siitä, mitä muita tunteita on ja miltä ne lasten mielestä näyttäisivät.

Seuraavaksi kävimme läpi riimipareja. Asetin lattialle kaksi kuvakorttia jotka muodostivat riimiparin. Ensiksi kävimme yhdessä läpi mitä kuvakortit esittävät, jotta kaikki tiesivät mitä kuvalla tarkoitetaan. Tämän jälkeen peitin suuni ja toistin selkeällä äänellä toisen kortin sanan. Lasten tuli arvata kumman sanan sanoin. Tässäkin toiminnassa kuvat selkeyttivät tekemistä. Joitakin sanoista jouduin toistamaan muutama kertaan.

Kolmantena harjoituksena teimme PUU-LUU-KUU leikin. Mallinsin leikin idean ensin toimimalla itse ohjaajana ja näyttämällä, mikä liike minkäkin sanan kohdalla

tehdään. Leikin kautta lapset pääsivät välillä liikkumaan ja tämä oli selkeästi mieluisen tapa. Leikin ideana oli pystyä erottamaan minkä sanan ohjaajana toimiva kaveri sanoo ja toimia sen mukaan menemällä erilaisiin asentoihin (kyykkyyn, kädet ilmaan & kädet sivuille). Olin tehnyt myös kuvatuet valmiiksi leikkiä varten, jos joku sanoista olisi ollut vaikea sanoa. Tällä kertaa niitä ei kuitenkaan tarvittu, vaan lapset osasivat sanoa sanat oikein.

Kun olimme aikamme leikkineet edellä mainittua leikkiä, ohjasin lapset piiriin istumaan. Lopetimme tuokion tekemällä mielikuvitusmatkan maatilalle. Tässä toiminnassa käytin mukana myös laulua ja muovisia leikkieläimiä. Toiminnan ideana oli, että löysimme maatilalta erilaisia eläimiä, ja aina kun yksi eläin löytyi, piti meidän jäljitellä sen ääntelyä. Eläimet olivat minulla muovitaskussa ja vedin sieltä aina yhden eläimen kerrallaan esille, jolloin se oli yllätys, mitä sieltä tulee. Idea oli lorupusittyylinen ja sen voisi toteuttaa myös niin, että aina yksi lapsista pääsisi ottamaan pusista yhden eläimen. Se, että leikissä oli mukana nuo eläimet kuvien sijaista selvästi innosti lapsia.

Kuva 3: Materiaali äänneopillisia vaikeuksia tukeviin harjoitteisiin, ohjeet, kuvatuet ja kasvokuvat tunteisiin liittyvään kasvojumppaan. Muoviset leikkieläimet liittyvät mielikuvitusmatkaan maatilalle.

6.4 Neljäs toimintatuokio 23.3.2018

Neljäs änkytyksessä tukevia harjoitteita sisältävä tuokio osui ajankohdaltaan perjantaiaamuun. Harjoituksina meillä toimi tällä kertaa loruleikit, riimiarvoitukset, sekä hengitysharjoitteet. Aloitimme kerääntymällä penkeille istumaan. Tämä ryhmä oli sama, jolle kävin ohjaamassa ensimmäisen ohjauksen, mutta esittelin jälleen itseni, koska osa lapsista ei ollut ensimmäisellä kerralla mukana.

Ensimmäisenä oli vuorossa loruleikki. Menimme piiriin seisomaan ja kerroin lapsille mitä teemme. Näytin ensin malliksi, miten loruleikin aikana liikutaan. Tämän jälkeen leikimme loruleikkiä niin, että kokeilimme erilaisia tyylejä, kuten nopea, hidas jne. Ryhmä lähti innokkaasti mukaan ja oppi lorun sanat nopeasti.

Seuraavaksi menimme istumaan piiriin ja leikimme laululeikin ”synkeä yö”. Tässäkin leikissä vaihtelimme tyyliä, millä laululeikkiä leikimme. Osa ideoista tuli lapsilta itseltään ja he olivat innolla mukana tekemisessä. Laulut ja lorut ovat selkeästi innostava tapa saada lapset mukaan toimintaan ja ne tukevat samalla kielen kehitystä. Tämän tyylliset harjoitukset sopivat hyvin myös pienemmille lapsille.

Kolmantena harjoitteena olivat riimiarvoitukset. Apunani olivat kuvakortit. Levitin kuvakortit penkille lasten eteen, tukemaan oikeuden vastausten löytymistä. Ohjeistin lapsia kuuntelemaan tarkasti riimin ja arvaamaan mikä kuvissa olevista asioista sopisi parhaiten oikeaksi vastaukseksi. Kuvissa oli eläimiä ja riimit kuvailivat aina yhtä eläimistä. Lapset tiesivät hienosti vastauksia ja koen, että tällainen harjoitus voisi sopia pienemmillekin lapsille.

Viimeiseksi teimme hengitysharjoituksia ilmapalloleikin kautta. Lapset menivät jälleen piiriin seisomaan ja annoin heille ohjeet miten toimitaan, sekä annoin mallia, mitä milloinkin tehdään. Ensin olimme ehjiä ilmapalloja, missä ideana oli, että keuhkot vedettiin täyteen ilmaa ja sitä pidätettiin hetken ja päästettiin sitten ulos. Seuraavaksi ilmapallot vuosisivat ja silloin ilma päästettiin vähitellen ulos heti kun keuhkot olivat vedetty täyteen ilmaa. Viimeisenä lapset menivät lattialle makaamaan ja tunnustelivat miten vatsa liikkuu sisään - ja uloshengityksen yhteydessä. Kokeilimme

myös sitä, miten käy ilmapallolle, jos se puhkaistaan yhtäkkiä neulalla, eli ilma ”purskahtaa” nopeasti ulos.

Lopetimme tuokion siihen, että jokainen lapsi sai hetken aikaa maata silmät kiinni ja kuvitella, minkä näköisiä ilmapalloja he olisivat. Kun kaikki olivat saaneet miettiä hetken, sai jokainen lapsi vuorollaan kuvailla omaa ilmapalloaan. Tällainen harjoitus tukee hyvin puheilmaisua ja tärkeintä oli antaa jokaiselle puheenvuoro ja aikaa kerrokselle.

Kuva 4: Materiaali änktyystä tukeviin harjoitteisiin, ohjeet, loruleikin loru, laululeikin sanat ja kuvatuet riimiarvoituksiin.

6.5 Viides toimintatuokio 11.4.2018

Viimeisen ohjaukserran, joka sisälsi harjoituksia kuullun ymmärtämiseen ja puheen tuottamiseen liittyviä harjoituksia, toteutin osittain sisällä ja osittain ulkona. Sain varattua ohjaukselle myös enemmän aikaa ja pystyin toteuttamaan ohjauksia, niin, että ne sulautuivat päiväkodin arkeen. Menin aamulla yhdeksän aikoihin paikalle ja lapset olivat leikkimässä. Sovimme yhdessä henkilökunnan kanssa, että otin tuokion aloituksen sisätiloissa ennen kuin siirtyisimme ulos.

Aloitimme toiminnan kerääntymällä penkeille istumaan. Vuorossa oli Alias peli, johon olin tulostanut valmiiksi erilaisia kuvia. Kerroin pelin säännöt ja aloitin pelaamisen toimimalla itse ensin mallina. Pelin kulku eteni niin, että se lapsi, joka arvasi mitä kuvassa oli, sai tulla seuraavaksi kuvailemaan. Kun lapsen kuvailema kuva arvattiin, sai kertojan roolissa ollut lapsi lähteä pukemaan ulkovaatteita ja se ketä oli arvannut, sai tulla selittämään seuraavaa kuvaa jne. Näin toiminta saatiin yhdistettyä päiväkodissa tapahtuvaan arkiseen toimintaan ja siirtymävaiheesta portaittainen.

Kun pääsimme ulos, lähdimme läheiseen metsään kävelyretkelle. Puistossa jatkoin toimintaa ja seuraavaksi oli vuorossa etsivä metsässä. Lapset jaettiin ryhmiksi ja heille jaettiin etukäteen tulostamani listat siitä, mitä heidän piti metsästä etsiä ja kerätä. Listalta löytyi 4 pitkää tikkua, 2 suurta käpyä, jotakin pehmeää ja jotakin herkullisen näköistä. Kun kaikki ryhmät olivat löytäneet listassa mainitut asiat, tarkastelimme vielä yhdessä miltä ryhmältä löytyi kaikista pisin tikku ja isoin käpy.

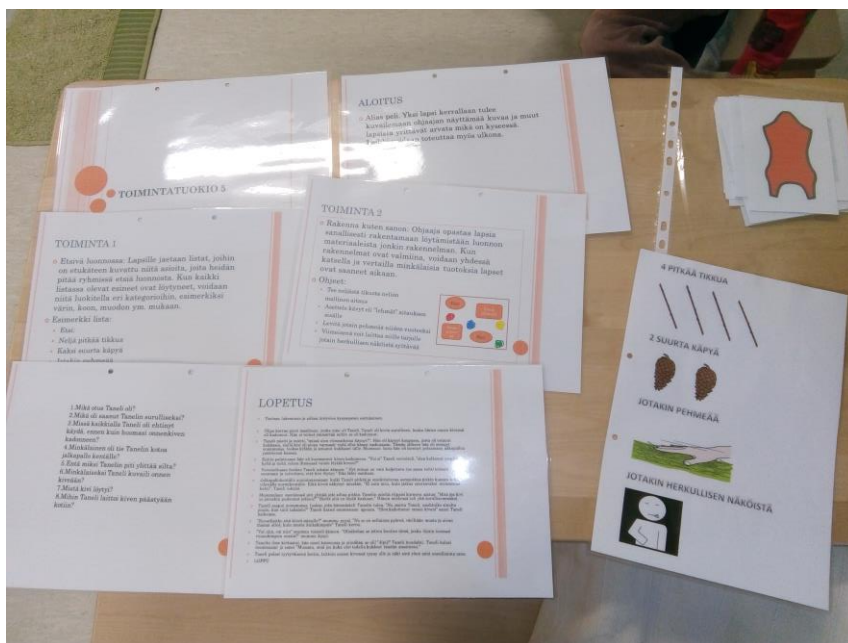
Kun vertailut oli saatu tehtyä, jatkui toiminta seuraavaksi ohjelmalla rakenna kuten sanon. Tässä kohtaa lapset rakensivat etsimistään materiaaleista ohjeen mukaisen rakennelman. Ohjeena oli tehdä neljästä pitkästä tikusta neliön mallinen aitaus, kaksi suurta käpyä kuvastivat lehmiä, jotka aseteltiin aitauksen sisälle, jostakin pehmeästä tehtiin lehmille petipaikka ja jotakin herkullisen näköistä asetettiin aitaukseen lehmien ruoaksi. Lopuksi kaikki kävivät ihailemassa toistensa tekemiä teoksia.

Kuvat 5,6,7 & 8: lasten tekemiä taideteoksia Rakenna kuten sanon -leikin tiimoilta

Kun palasimme retkeltä takaisin päiväkodille otin lapset ennen ruokaa vielä hetkeksi istumaan ja luin heille pienen tarinan. Kerroin ennen aloittamista, että tarinaa tulisi kuunnella tarkalla korvalla, koska tulisin esittämään siitä kysymyksiä jälkikäteen. Vaikka tarina oli hyvin yksityiskohtainen ja siinä oli paljon muistettavaa, lapset osasivat hienosti vastata jälkikäteen esitettyihin kysymyksiin ja muistivat oikeat vastaukset. Tämän jälkeen kiitin heitä mukavasta iltapäivästä ja lapset menivät aloittamaan lounaan.

Kuva 9: Materiaalia puheentuottamisessa ja kuulun ymmärtämisessä tukemiseen, ohjeet, kuvallinen lista etsittävistä asioista, sekä Alias-peliin tehdyt kuvakortit.

7 POHDINTA

7.1 Kehittämistyön arviointi

Kielelliset erityisvaikeudet eivät ole mitenkään harvinaisia, vaan niitä esiintyy nykyään melkein jokaisessa päiväkodin lapsiryhmässä. Ongelmat ovat toki eritasoisia, toisilla voi puuttua jokin kirjain, toisilla taas esimerkiksi puheen tuottaminen aiheuttaa haasteita.

Useissa kirjallisuuden lähteissä korostetaan varhaisen puuttumisen merkitystä, jotta asioihin voidaan tarttua varhaisessa vaiheessa ja aloittaa tarvittavat tukitoimet kielellisten taitojen kehittymisen avuksi. Päiväkodin rooli on siis tässä suhteessa suuri. Ku-

ten olen tässä opinnäytetyössäkin maininnut, huoli kielen kehityksestä nousee esille usein silloin, kun lapsi toimii ryhmässä ja ehkä itselleen hieman vieraammassa ympäristössä. Kotona lapsi luo itselleen usein keinoja selviytyä kielellistä osaamista vaativissa tilanteissa, koska ympäristö on hänelle tuttu. Kun päiväkotimaailma aukeaa, nousevat haasteet eri tavalla esiin ja henkilökunnalla on suuri rooli mahdollisten haasteiden havaitsemisessa.

Myös opinnäytetöitä kielellisiin vaikeuksiin liittyen löytyy runsaasti. Vaikka aihe on sama, on siitä olemassa kuitenkin monenlaisia sisältöjä ja niitä on tehty monilta eri suuntautumisalueilta. Esimerkiksi Henriikka Niemen opinnäytetyö (2012) kuvailee toimintaterapian muotoja ja merkitystä kielellisten erityisvaikeuksien tukemisessa ja Elina Lyytikäinen on omassa opinnäytetyössään (2017) valmistanut oppaan terveydenhoitajaopiskelijoille leikki-ikäisten kielellisistä erityisvaikeuksista.

Keräsin tuokioiden toteuttamisen jälkeen palautetta sekä niiden ryhmien tiimeiltä, joissa olin käynyt ohjaamassa tuokioita, että päiväkodin johtajalta. (LIITE2) Palaute oli kaiken kaikkiaan positiivista ja sain rakentavia vinkkejä jatkoon, koskien ryhmän ohjaamista ja hallitsemista.

Jokainen palaute vastasi tuotetun kansion olleen sellainen, jota he olivat toivoneetkin ja jopa enemmänkin. Kysymykseen siitä, olivatko tuokiot ikäryhmään nähden sopivia, tuli palautetta molemmista suunnista, jotkin tehtävät koettiin haastavammiksi kuin toiset. Kaikki kokivat materiaalin kuitenkin selkeäksi ja ohjeet helposti ymmärrettäviksi, sisällys- ja lähdeluetteloa olisi kaivattu ja tämä olisi kyllä lisännyt kansion selkeyttä.

Palautteessa nousi esille myös tuokioiden pituus ja se, että ne olisivat ehkä kaivanneet välillä jonkinlaista tauotusta ryhmän levottomuuden hillitsemiseksi ja keskittymiskyvyn palauttamiseksi. Olen tästä asiasta samaa mieltä ja suunnitelma olikin alun perin pilkkoa nämä tuokiot pienempiin osiin ja sovittaa niitä päiväkodin arkeen. Nyt jouduin aikataulullisista syistä pitämään tuokiot isoina kokonaisuuksina ja ne olivat välillä kestoiltaan haastavia.

Tässä opinnäytetyössä on vastattu Etanatie päiväkodin tarpeeseen ja valmistettu työvälineitä henkilökunnan käyttöön kielellisissä erityisvaikeuksissa tukemiseen ja niiden ennaltaehkäisemiseen. Kootut työvälineet mahdollistavat niiden käyttämisen niin yksilö-, pari- kuin ryhmätyöskentelyssä ja lasten kehitystaso on otettu huomioon. Lisäksi työvälineet ovat sellaisia, joita voi soveltaa yksittäisinä osioina päiväkodin arkeen ujutettuna tai isompina ohjauksellisina kokonaisuuksina. Työvälineissä on huomioitu myös kielellisten vaikeuksien eri tasot ja harjoitteita on tehty aina äännevirheistä lauseiden muodostamiseen asti. Näin harjoitteiden avulla pystytään havainnoimaan kielenkehityksen eri osa-alueita ja nostamaan niiden kautta esille alueet, joilla haasteita esiintyy.

7.2 Oman oppimisen arviointi

Alun perin tarkoituksena oli juuri pilkkoa koottuja työvälineitä pienempiin kokonaisuuksiin ja toteuttaa niitä päiväkodin arjessa, ei niinkään isoina ohjauksellisina kokonaisuuksina. Pienemmiksi osiksi pilkottuina toiminta ei myöskään korostu liikaa, vaan se mielletään mukaan luonnollisena osana päiväkodin arkea. Aikataulullisista syistä tämä jäi kuitenkin toteutumatta ja ohjaukset tehtiin isompina kokonaisuuksina, lukuun ottamatta viimeistä ohjauskertaa. Tuo viimeinen kerta kuitenkin vahvisti ajatusta siitä, että näiden työvälineiden käyttö ujutettuna arkeen on sulavaa ja mahdollista, sillä niitä pystyy hyödyntämään niin siirtymävaiheissa, aamuhetkissä, kuin ulkoiluissakin.

Kielelliset erityisvaikeudet opinnäytetyön aiheena kiinnosti itseäni suuresti, koska henkilökohtaista kosketuspintaa tähän aihepiiriin löytyy. Lisäksi koen, että olen tämän prosessin aikana oppinut paljon uutta, niin kielellisistä erityisvaikeuksista kuin ohjaamisestakin. Olen saanut uusia eväitä niin ammatillista kasvuani kuin henkilökohtaista elämääni varten ja tämän työn myötä ymmärrän paremmin kielellisten erityisvaikeuksien monimuotoisuutta ja siihen linkittyviä haasteita. Uskon tämän työn kautta antaneeni myös uusia eväitä päiväkodin henkilökunnan käyttöön ja avanneeni kielellisten erityisvaikeuksien havaitsemisen ja varhaisen puuttumisen tärkeyttä, sekä sitä, kuinka pienillä asioilla ne voidaan päiväkodin arjessa huomioida.

Tässä työssä olen siis koonnut työvälineitä henkilökunnan käyttöön. Jatkoideana voisi olla ajatus niiden toimivuuden seuraamiselle ja siihen, onko niiden käyttö otettu osaksi päiväkodin arkea vai mikä niiden rooli jonkin ajan kuluttua on. Yleisestikin ottaen erilaisten työvälineiden juurtumisen seuraaminen päiväkodin arjessa voisi olla tutkimuksellisesti mielenkiintoinen aihe.

Kuvat 10 & 11: Valmis kansio.

Kansion etusivun saatekirje (LIITE 3)

LÄHTEET

Adenius-Jokivuori M., Eronen T. & Laakso M-L. 2014. Tuen järjestäminen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Siiskonen T., Aro T., Ahonen T. & Ketonen R. (toim.) *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. Juva: Bookwell Oy, 171-186.

Ahonen T., Määttä S., Meronen A. & Lyytinen P. 2014. Kielen kehityksen vaikeudet. Teoksessa Siiskonen T., Aro T., Ahonen T. & Ketonen R. (toim.) *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. Juva: Bookwell Oy, 72-98.

Aivoliiton www-sivut. Kielellinen erityisvaikeus lapsilla ja nuorilla. Viitattu 15.1.2018. Saatavilla:
https://www.aivoliitto.fi/kielellinen_erityisvaikeus/kielellinen_erityisvaikeus

Aro T., Eronen T., Erkkilä K., Siiskonen T. & Adenius-Jokivuori M. 2014. Epäilyn herääminen. Teoksessa Siiskonen T., Aro T., Ahonen T. & Ketonen R. (toim.) *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. Juva: Bookwell Oy, 106–120.

Aro T. & Siiskonen T. 2014. Millaista on hyvä tuki? Teoksessa Siiskonen T., Aro T., Ahonen T. & Ketonen R. (toim.) *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. Juva: Bookwell Oy, 188–200.

Asikainen M. 2005. Väitöskirja *Diagnosing Specific Language Impairment*. Tampereen Yliopistopaino- Juvenes Print. Tampere. Viitattu 12.1.2018. Saatavilla:
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67552/951-44-6455-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Hakamo M-L. Puhekuplia. 2011. Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. Saarijärven Offset. Saarijärvi.

Harju H. 2006. Kielitaito puhkeaa kukkaan. Kieltä rikastuttavia leikkejä 3-6-vuotiaille lapsille. Folkhälsan Mittnyland Ab. Helsinki.

Heimo H. 2012. Äänkytys. Teoksessa Kunnari S. & Savinainen-Makkonen. Pienten sanat. Lasten äänteellinen kehitys. Juva: Bookwell Oy, 226-243.

Karvonen P. 2011. Pienten leikit. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna.

Ketonen R., Launonen K., Ikonen A., Salmi P., Palmroth A., Röman M. & Mattinen A. 2014. Kieli ja viestintä. Teoksessa Siiskonen T., Aro T., Ahonen T. & Ketonen R. (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Juva: Bookwell Oy, 201–224.

Kunnari S. & Savinainen-Makkonen T. 2012. Diagnosoinnin haasteita. Teoksessa Kunnari S. & Savinainen-Makkonen. Pienten sanat. Lasten äänteellinen kehitys. Juva: Bookwell Oy, 169–172.

Kunnari S. & Savinainen-Makkonen T. 2012. Fonologisen järjestelmän ongelmat. Teoksessa Kunnari S. & Savinainen-Makkonen. Pienten sanat. Lasten äänteellinen kehitys. Juva: Bookwell Oy, 189–196.

Kunnari S. & Savinainen-Makkonen T. 2012. Motoriset puhehäiriöt ja niiden kuntoutus. Teoksessa Kunnari S. & Savinainen-Makkonen. Pienten sanat. Lasten äänteellinen kehitys. Juva: Bookwell Oy, 197–214.

Kunnari S. & Savinainen-Makkonen T. 2012. Äännevirheet ja niiden kuntoutus. Teoksessa Kunnari S. & Savinainen-Makkonen. Pienten sanat. Lasten äänteellinen kehitys. Juva: Bookwell Oy, 173–187.

Kuuloavaimen www-sivut. Kielellinen erityisvaikeus. Viitattu 16.1.2018. Saatavilla: <https://www.kuuloavain.fi/info/kieli-ja-kommunikaatio/kielellinen-erityisvaikeus/>

Laakso M-L. 2014. Esikielellinen vuorovaikutus ja viestintä. Teoksessa Siiskonen T., Aro T., Ahonen T. & Ketonen R. (toim.) *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. Juva: Bookwell Oy, 22–48.

Launonen K. 2007. Vuorovaikutus- kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Leiwo M. & Kulju P. 2012. Fonologisen kehityksen teoreettinen kuvaus. Teoksessa Kunnari S. & Savinainen-Makkonen. *Pienten sanat. Lasten äänteellinen kehitys*. Juva: Bookwell Oy, 153–166.

Loukusa S. & Paavola L. 2011. Lapset kieltä käyttämässä. Pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt. Bookwell Oy. Juva.

Lyytikäinen E. 2017. Kielellinen erityisvaikeus leikki-iässä. Opas terveydenhoitaja-opiskelijoille. Savonia ammattikorkeakoulu. Viitattu: 11.4.2018. Saatavilla: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/135237/Lyytikainen_Elina.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lyytinen P. 2014. Kielen kehityksen varhaisvaiheet. Teoksessa Siiskonen T., Aro T., Ahonen T. & Ketonen R. (toim.) *Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa*. Juva: Bookwell Oy, 51–69.

Miettinen, L., Heikkinen, E., Juhala, S., Suvanto, A., Vikkula, L. & Vuorio, E. 2016. Kielellisen erityisvaikeuden kuntoutus- Hyvät puheterapiakäytännöt. Suomen puheterapeuttiliitto ry. Viitattu 16.1.2018. Saatavilla: <http://www.puheterapeuttiliitto.fi/binary/file/-/id/107/fid/1318/>

Niemi H. 2012. Lapsen kielellinen erityisvaikeus. Toimintaterapiakäytännöt toimintaterapeuttien kuvaamina. Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Viitattu 11.4.2018. Saatavilla: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/40632/niemi_henriikka.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Olkinuora T. 2016. Manu-koiran seikkailut: puhemotoriikkaa sisältäviä toiminnallisia tuokioita lapsille. Kirjapaino Hermes Oy. Tampere.

Papunet kuvapankki. Viitattu: 31.1.2018. Saatavissa:
<http://papunet.net/materiaalia/kuvapankki>

Rikkola L. 2007. Rosvojuttuja. Riimejä, arvoituksia, loruja ja tarinoita. Gummerus Kirjapaino oy. Jyväskylä.

Sallinen J., Stolzmann-Frankenhaeuser J. & Harju-Luukkainen H. 2010. Iltapäivä leikkien. Kieltä rikastuttavia leikkejä iltapäivään. ADD. Folkhälsan.

Torneus, Hedström & Lundberg 1991. Löytöretki kieleen. Teoksessa Karjula A. Kulttuuripolku. Tarinapolku- eli vinkkejä kielellisen kipinän kirvoittamiseen. Viitattu 16.1.2018. Saatavissa: http://docplayer.fi/2808855-Kuopion-kulttuuripalvelukeskus-tarinapolku-anne-karjula.html#show_full_text

LIITE 1

Moikka Etanatien vanhemmat!

Nimeni on Niina ja opiskelen varhaiskasvatuksen sosionomiksi Satakunnan ammattikorkeakoulussa. Teen toiminnallista opinnäytetyötä tänne Etanatielle liittyen kielellisiin erityisvaikeuksiin, niiden ennaltaehkäisyyn, sekä niissä tukemiseen.

Olen koonnut henkilökunnalle viisi erilaista toimintatuokiota sisältävän paketin, joka jää heidän käyttöönsä. Tulen nyt kevään aikana ohjaamaan nämä tuokit lapsille. Tuokit sisältävät erilaisia leikkejä, lauluja ja liikuntaa, jotka tukevat kielen kehittymistä ja joiden kautta voidaan jatkossa havainnoida mahdollisia haasteita.

Kerään samalla palautetta päiväkodin henkilökunnalta ohjauksieni onnistumisesta ja niiden toimivuudesta. Minkäänlaista dokumentointia/havainnointia lapsiin liittyen opinnäytetyöni ei tule sisältämään.

Ystävällisin terveisin Niina ☺

LIITE 2

OPINNÄYTETYÖN PALAUTELOMAKE

Miten kuvailisit työvälineitä? Oliko jotain mitä jäit ehkä kaipaamaan?

Olivatko suunnitellut tuokiot mielestänne ikätasoon nähden sopivia?

Olivatko ohjeet ja valmistettu materiaali mielestänne selkeitä vai oliko niitä vaikea ymmärtää ja käyttää?

Vastaako tuotettu materiaali mielestänne sitä, mitä olitte toivoneetkin?

Muuta palautetta, mitä haluaisitte antaa?

KIITOS! ☺

LIITE 3

Tämä kansio on syntynyt osana Satakunnan ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä, jonka aiheena oli ”Työvälineitä päiväkodin henkilökunnalle kielellisten erityisvaikeuksien ennaltaehkäisyyn ja niissä tukemiseen”. Kansio koostuu viidestä toimintatuokiosta, joiden jokaisen sisällä on neljä pienempää kokonaisuutta. Tämä mahdollistaa toiminnan soveltamisen paremmin osaksi päiväkodin arkea. Toiminnassa on pyritty huomioimaan myös varhaiskasvatussuunnitelman mukaiset oppimisen osa-alueet ja rakentamaan harjoitukset niiden pohjalta. Kansio on suunniteltu 4-6-vuotiaille ja se soveltuu käytettäväksi, niin yksilö-, pari- kuin ryhmätyöskentelyssä. Lisäksi useita tehtäviä pystyy myös soveltamaan ohjeiltaan hieman toisenlaiseksi, siitä vielä kansiossa erillinen ohjeistus.

Hauskoja hetkiä harjoitusten parissa!

Yhteistyö terveisin:

Niina Hatulainen

(Opinnäytetyö on luettavissa osoitteessa www.theseus.fi, hakemalla tekijän tai opinnäytetyön nimellä)

SISÄLLYS:

- Äännevirheitä tukevia harjoituksia (suujumppaa ja äänneharjoituksia)
- Äänneopillisia ongelmia tukevia harjoituksia (kasvojumppaa, sekä äänneharjoitteita ja kuullun erottelun harjoituksia)
- Motorisia puhehäiriöitä tukevia harjoituksia (äänneharjoituksia, tavuharjoituksia, sekä sanojen ja lauseiden muodostamiseen liittyviä harjoituksia)
- Änkytystä tukevia harjoituksia (laululeikkejä, riimiharjoituksia ja hengitysharjoituksia)

● Puheentuottamista, sekä kuullun ja puheen ymmärtämistä tukevia harjoituksia
(Alias peli, etsivä metsässä leikki, rakenna kuten sanon leikki ja kuullun ymmärtämi-
seen liittyvä tarinan lukeminen ja siihen liittyvien kysymysten esittäminen)